

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
OPINION'S SANGKHA TO ROLES ON BUDDHISM PROPAGATION OF
SANGKHA AT WANGNOI DISTRICT PHRANAKONSIAYUTTHAYA PROVINCE

พระมหาสุหันธ์ สุนนฺโท (รู่จิเวทย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระมหาสุหันธ์ สุนทรโท (รู่จิเวทย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**OPINION'S SANGKHA TO ROLES ON BUDDHISM PROPAGATION OF
SANGKHA AT WANGNOI DISTRICT PHRANAKONSIAYUTTHAYA PROVINCE**

PhramahāSunan Sunanto(Rujiwet)

A thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2011

(Copyright By Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้คำแนะนำตรวจแก้ไขปรับปรุงด้วยดีตลอดมา ขอเจริญพร ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม ประธานกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา พระมหาสุทัศน์ ดิสุสรวาทิ กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำด้วยดี ขอเจริญพรขอใจ อ.สุทธิรักษ์ ศรีจันทร์เพ็ญ อาจารย์ผู้ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษา ขอกราบขอบพระคุณพระศรีคัมภีร์ญาณ รองอธิการบดี ประธานการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ขอเจริญพรขอคุณ รศ.ดร.สมาน งามสนิท กรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

กราบขอบพระคุณอย่างสูงสุดแด่ พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญทวีปปริยัติวิธาน พระอุปัชฌาย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม เจ้าคณะแขวงบางยี่ขัน ผู้ให้กำเนิดทางธรรมผู้มีอุปการคุณอันยิ่งใหญ่ กราบขอบพระคุณ อาจารย์พระครูสุคนธ์วิจิตร เจ้าอาวาสวัดสุคันธาราม เจ้าคณะอำเภอวังน้อยกิตติมศักดิ์ ที่อุปการะให้โอกาสและให้ทุกสิ่งทุกอย่าง พระครูวิสิฐพัฒนพิธาน เจ้าอาวาสวัดพะยอมและเจ้าคณะอำเภอวังน้อย พระอธิการแสง ผาสุกโก เจ้าอาวาสวัดลาดทราย พระครูสังฆรักษ์ทรงพล จารุหมโม เจ้าอาวาสวัดทองจันทร์การาม พระครูพิศาลบุญญาภินันท์ เจ้าอาวาสวัดห้วยจรเข้มะ พระสมุห์อำนาจ อภิปปสนโน เจ้าอาวาสวัดยมนาตามธรรม พระครูประสิทธิ์บุญญากร เจ้าอาวาสวัดกุฎีประสิทธิ์ พระครูปลัดอภิชาติ สุวณฺโฑโต เจ้าอาวาสวัดศรีประชา พระครูเนตยาภิบาล เจ้าอาวาสวัดไพฑูริย์ถนิมาราม พระครูอาจารย์โสภิต เจ้าอาวาสวัดน้อมประชาสรรค์ พระครูสุนทรธรรมโสภิต เจ้าอาวาสวัดธรรมจริยา พระอธิการทวีป สิริสุวณฺโฑ เจ้าอาวาสวัดลำพระยาราชวรเจริญธรรม พระครูวศินสันติคุณ เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์และเจ้าคณะตำบลบ่อตาโล่ พระครูใบฎีกาสะอาด ปญญาทีโป เจ้าอาวาสวัดมณฑลประสิทธิ์ พระมหาชาญชัย จิตวิริโย เจ้าอาวาสวัดศิวาราม พระอธิการเอนก ดิสาโร เจ้าอาวาสวัดบ้านช้าง พระครูธรรมธรรสุศักดิ์ เขมสกุโก เจ้าอาวาสวัดราชวรบรรจง พระครูสังฆรักษ์เผือด อคฺคหมโม เจ้าอาวาสวัดวงษ์สวรรค์ พระอธิการสมชาย จารุหมโม เจ้าอาวาสวัดธรรมาราม พระครูอดุลธรรมประสาธน์ เจ้าอาวาสวัดหนองโสน พระมหาจันทร์ กลฺยาณธมฺโม เจ้าอาวาสวัดสหกรณ์ธรรมนิมิต พระมหารุ่งอรุณ สุวโร รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดลำบัว ซึ่งท่านทั้งหมดนี้ได้กรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยด้วยดี

กราบขอบพระคุณพระพิพัฒน์กิจจาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดวรนาถกรังสรรค์ เจ้าคณะอำเภอ บางปะหัน ที่ให้โอกาสได้แจกข้อมูลเพื่อทำTRYOUT

ขอขอบพระคุณ อาจารย์พระครูบรรลิกขการ ขอเจริญพรขอบคุณ อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น ผศ.ดร.โกนิจ ศรีทอง และ ผศ.ดร.พิเชฐ ทั้งโต อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจแก้ไขแบบสอบถาม

ขอเจริญพรขอบใจเจ้าหน้าที่และพนักงานร้าน 55ICE ซึ่งให้การสนับสนุนเอื้อเพื่อให้คำแนะนำและดูแลในเรื่องของคอมพิวเตอร์ซึ่งใช้ในการศึกษาตั้งแต่ชั้นปริญญาตรีจนถึงจบปริญญาโท

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกท่านมีพระครูพิศิษฐ์โชติธรรม พระครูอรรถธรรมภาณี พระครูรัตนกิจจารักษ์ พระครูวีระธรรมานุสิฐ พระสมุห์สมหวัง ยุติโก พระมหาสมใจ ธนีสโร พระมหาเสถียร ถาวรธมโม พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ ที่ให้คำแนะนำที่ดีและช่วยเหลือในการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ขอบคุณพระอาจารย์,อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ถวายความรู้, ขอเจริญพรขอบใจ ว่าที่รต.ธนศักดิ์ เปาริก ผอ.โรงเรียนวัดสุคันธาราม ครุমানิตย์ คงสำรวย ครูบุญมากครูวิรัตน์ นาคเรือง ครูกาญจนา ใจเที่ยง ครูมณฑิรา พรรณไพศาล ที่ให้โอกาสและช่วยให้คำแนะนำในการศึกษา,

คุณงามความดีอันเกิดจากงานวิจัยนี้ ขอโน้มถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมะบูชา สังฆะบูชา หลวงพ่อฟ้า อริยชัย(รุจิเวทย์) คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้มีพระคุณทั้งหลาย และบุคคลสำคัญยิ่งคือ โยมแม่ถนอม รุจิเวทย์ ขอเป็นบุญกุศลส่งเสริมให้โยมแม่มีความสุข มีความเจริญยิ่งในธรรม มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง และขออุทิศส่วนกุศลแก่โยมบำรุงโยมทุเรียน นามากุล โยมแจ้ว แยมประยงค์ โยมนำจรัส ภาคเกษิ ผู้ล่วงลับไปแล้ว.

พระมหาสุนนท์ สุนนฺโท (รุจิเวทย์)

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๔

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ชื่อผู้วิจัย** : พระมหาสุทัศน์ สุนนฺโท (รุจิเวทย์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D(Pol.Sci)
 - : พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาทิ ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา), พธ.ม. (ปรัชญา)
 - : พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ประโยค ๑-๒ น.ธ.เอก
พธ.บ.(เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง), ศศ.ม.(พัฒนาสังคม)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๕ มกราคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคณะสงฆ์ภายในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีจำนวน ๓๔ รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .๙๖๕ วิเคราะห์ผลการวิจัยโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ สถิติทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก สำหรับด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ และสื่อในการเผยแผ่ อยู่ในระดับปานกลาง

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า คณะสงฆ์ที่มีตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทุกข้อ

๓. ผลการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ ควรเปิดอบรมถวายความรู้ในการเผยแผ่แก่พระภิกษุเพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดำเนินการเผยแผ่ ๒) ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ คณะสงฆ์ควรเพิ่มการเผยแผ่ให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน รวมถึงกลุ่มผู้นำชุมชนโดยวัดจัดกิจกรรมการเจริญภาวนาหรืออบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม ๓) ด้านวิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรมีความพร้อมในทุกๆด้าน มีเป้าหมาย ติดตามผลงานและปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ ๔) ด้านสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรสร้างสื่อให้มากขึ้น อารามหาพระภิกษุที่มีความรู้จากสถานที่ต่างๆ มาบรรยาย ๕) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ คือ ไม่มีสถานที่ให้เผยแผ่ ขาดงบประมาณการสนับสนุนจากส่วนต่างๆ ของการปกครองและขาดการสนับสนุนจากคณะสงฆ์

Thesis Title : Opinion's Sangkha to Roles on Buddhism Propagation of Sangkha at Wangnoi District Phranakonsiyutthaya Province

Researcher : Phramahā Sunan Sunanto (Rujivet)

Degree : Master of Arts (Buddhist management).

Thesis Supervisory Committee.

: Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom Pali V, Dip. in Edu., B.A., M.A., Ph.D. (Pol.Sci.).

: Phramaha Sutas Tisaravāti Pāli IX, B.A., M.A.(Philosophy)

: Phrakrusangharak Kiattisak Kittipaño B.A., M.A. (Social development)

Date of Graduation : 25 January 2012.

ABSTRACT

The main objectives of this research are: 1) to study the role of the Buddhism propagation of Sangkha in Wangnoi District, Phranakonsiyutthaya Province by Opinion's Sangkha; 2) to compare the level of opinions towards the role of the Buddhism propagation of Buddhist Monks in Wangnoi District, Phranakon Si Ayutthaya Province, classified by personal factors; and 3) to study the guidelines for development of the role of the Buddhism propagation of Buddhist Monks in Wangnoi District, Phranakon Si Ayutthaya Province. The survey research was carried out in this study. The questionnaire was used for collecting the data with the sample representing the Buddhist Monks in Wangnoi district, Phranakon Si Ayutthaya Province totaling to 349 in number. The reliability of the questionnaire is 0.965. The data was analyzed by program for social science. The data analyses conducted by using statistical techniques such as frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one – way analysis of variance and test the difference in pair by using Least Significant Difference (LSD).

The results of this study are concluded as follows :

1. Opinion against of Sangkha. The overall roles of the Buddhism propagation of Buddhist Monks in Wangnoi district, Phranakon Si Ayutthaya Province were found at high level. When taken into consideration in each aspects, it was rated at high level in aspects of responsible personnel. Methods of propagation, and problems and obstacles of propagation, whereas it was noted at middle level in aspect of target group for Buddhism propagation.

2. The comparison Opinion of Sangkha to the level of opinions towards the role of the Buddhism propagation of Buddhist Monks in Wangnoi District, Phranakonsiayutthaya Province, classified by personal factors, it was found that the status, age, year of monkhood, educational qualification and Dhamma qualification were not significantly different. Therefore reject the hypothesis of a pre-set all.

3. The guidelines for development of the roles of the Buddhism propagation of Buddhist Monks in Wangnoi District, Phranakon Si Ayutthaya Province in this study were found that

: 1) the Buddhist Monks should train before they go for propagation of Buddhism, 2) the Buddhist Monks should propagate Buddhism with the students, the leaders of the villages, 3) the Buddhist Monks should improve how to propagate Buddhism, 4) the Buddhist Monks should make the materials for propagation, and 5) with regard to the problem, it was noticed that there were lack of places of propagation and financial support from concerned authorities.

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เรียบเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(บาลี)	= วินัยปิฎก	มหาวคคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.มहा	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพา.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ฉกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนทีเส	(ภาษาไทย)

คำชี้แจงการใช้หมายเลขย่อในพระไตรปิฎก

การใช้เลขหมายรหัสย่อ จะระบุเล่ม / ขอบที่ / หน้า ดังตัวอย่าง
 ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๒. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
 เล่มที่ ๑๑ ขอบที่ ๓๑๒ หน้า ๒๙๒.

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.(บาลี) = วินัยปิฎก สมณฑปาสาทิกา ปาราชิกกถา-สัมมาทิเสสชาติมหาวค
 คาทิอฏฐกถา (ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที่.ส.อ.(บาลี) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธ์คฤคอุฏฐกถา (ภาษาบาลี)
 อง.จตุกก.อ.(บาลี) = องคจตุตถนิกาย มโนรธปุรณี ทุกาทินิปาฏอฏฐกถา (ภาษาบาลี)

คำชี้แจงการใช้หมายเลขย่อในอรรถกถา

การใช้เลขหมายรหัสย่อ จะระบุเล่ม / ขอบที่ / หน้า ดังตัวอย่าง
 อง.เอก.อ.(บาลี) ๑/๖๕/๖๙-๗๑. หมายถึง องคจตุตถนิกาย มโนรธปุรณี เอกกนิปาต อฏฐกถา
 (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๑ ขอบที่ ๖๕ หน้า ๖๙-๗๑.

ฎีกาปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ.มหาฎีกา. (บาลี) = ปรมตถมณฺฑลสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา (ภาษาบาลี)

คำชี้แจงการใช้หมายเลขย่อในฎีกาปกรณ์วิเสส

การใช้เลขหมายรหัสย่อ จะระบุเล่ม / ขอบที่ / หน้า ดังตัวอย่าง
 วิสุทฺธิ.มหาฎีกา. (บาลี) ๑/๑๓/๑๖-๑๗ หมายถึง ปรมตถมณฺฑลสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา (ภาษาบาลี)
 เล่มที่ ๑ ขอบที่ ๑๓ หน้า

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ข)
สารบัญตาราง	(ฎ)
สารบัญแผนภาพ	(ท)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	๗
๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับบทบาท	๗
๒.๑.๒ บทบาทของวัด(คณะสงฆ์)กับสังคมไทย	๑๒
๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๑๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๒๐
๒.๓.๑ ด้านการปกครอง	๒๑
๒.๓.๒ ด้านการศาสนศึกษา	๒๓
๒.๓.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๒๕
๒.๓.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๒๖
๒.๓.๕ ด้านสาธารณูปการ	๒๘
๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๒๙
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๓๐
๒.๔.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ	๓๐
๒.๔.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ	๓๑

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๔.๓ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ	๓๒
๒.๔.๔ บทบาทพระสังฆาธิการ	๔๐
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๒
๒.๖ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอวังน้อย	๔๘
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๒
๒.๗.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท	๕๒
๒.๗.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่	๕๖
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	๖๗
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๖๘
๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๘
๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๗๑
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๗๗
๔.๔ แนวทางการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๘๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๘๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๘
๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๘
๕.๑.๒ ระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๘๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๕.๑.๓ การเปรียบเทียบระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๙๐
๕.๑.๔ แนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๙๑
๕.๒ อภิปรายผล	๙๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย	๑๐๑
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๐๑
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๐๑
บรรณานุกรม	๑๐๓
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก -รายนามผู้เชี่ยวชาญ	๑๑๐
-หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือ ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์	๑๑๑
-หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๑๖
ภาคผนวก ข -แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๑๘
-หนังสือสรุปผลการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง ของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ	๑๒๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	แสดงจำนวนประชากร	๖๔
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๖๕
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย โดยภาพรวม	๗๑
๔.๓	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๗๒
๔.๔	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	๗๓
๔.๕	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านวิธีการเผยแผ่	๗๔
๔.๖	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านสื่อในการเผยแผ่	๗๕
๔.๗	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่	๗๖
๔.๘	การเปรียบเทียบระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกตามตำแหน่ง	๗๗
๔.๙	การเปรียบเทียบระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกตามอายุ	๗๘
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกตามอายุ ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่	๗๙
๔.๑๑	การเปรียบเทียบระดับสหภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกตามพรรษา	๗๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกพรรษา ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่	๘๐
๔.๑๓	การเปรียบเทียบระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาสามัญ	๘๑
๔.๑๔	การเปรียบเทียบระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษานักรธรรม	๘๒
๔.๑๕	การเปรียบเทียบระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาบาลี	๘๓
๔.๑๖	แสดงแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการจัดการบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๘๔
๔.๑๗	แสดงแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	๘๕
๔.๑๘	แสดงแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิธีดำเนินการเผยแผ่	๘๖
๔.๑๙	แสดงแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อในการเผยแผ่	๘๖
๔.๒๐	แสดงแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่	๘๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่
กรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

๖๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้ไปทางเดียวกัน ๒ รูป ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมเสีย ผู้รู้ทั่วถึงซึ่งธรรมยังจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”^๑ เป็นพุทธดำรัสที่ประทานแก่พระอรหันต์ก่อนแต่ส่งออกไปประกาศพระศาสนา

จะเห็นได้ว่า ภารกิจสำคัญของพระภิกษุสงฆ์นอกจากการ ปฏิบัติธรรมแล้ว ยังจะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนของ พระบรมศาสดาให้แก่ชาวโลก ให้ชาวโลกได้พบกับความสุขที่แท้จริง หลุดพ้นจากวิภวสังสาร คือการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยการปฏิบัติธรรมตามพุทธวิธี ดังนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงขึ้นอยู่กับ พระภิกษุสงฆ์เป็นสำคัญ

จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า “พระพุทธศาสนา” ที่เกิดขึ้นมากกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้วนั้น มีประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการอย่างไร และเพราะเหตุใด ทั้งที่พระพุทธศาสนาก่อกำเนิดขึ้นในประเทศอินเดีย แต่พระพุทธศาสนาในอินเดียเองกลับเจริญรุ่งเรืองมาได้ในระดับหนึ่ง และต่อมา กลับตกอยู่ในภาวะเสื่อม ดังที่ทราบกันดี นักวิชาการ นักการศาสนาในปัจจุบันมองอดีตเป็นบทเรียนอันมีค่า จึงศึกษาถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน พร้อมทั้งคาดการณ์ล่วงหน้าถึงอุปสรรคปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การทำงานเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทยเป็นการสนองพระพุทธประสงค์^๒ ซึ่งเป็นไปตามที่พระพุทธองค์ได้ทรงดำเนินมาตั้งแต่สมัยที่พระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์ชีพ กล่าวคือ

^๑ วิ.มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๓๙.

^๒ สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕.

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ในวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ แล้ว พระพุทธองค์ได้ทรมทไ้ใช้ เวลาส่วนใหญ่ในการเผยแผ่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้มาแล้วนั้น พระองค์ทรงเห็นเป็น หนทางที่จะช่วยให้บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายพ้นจากทุกข์ภัยในสังสารวัฏ ที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ อย่างไม่รู้จักจบสิ้น น้ำพระทัยของพระองค์ มีพระมหากรุณาคุณ สุดที่จะพรรณนา มีความ สงสารสรรพสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย พระมหากรุณาคุณ คือ ความสงสารหมู่สัตว์ที่ลอยคอบอยู่ ในทะเลทุกข์ ปราศจากจะช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์ ได้เสด็จไปเทศนาสั่งสอน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็น คนชาติชั้นวรรณะใดไม่ว่าจะอยู่ไกลหรืออยู่ใกล้เพียงใด ถ้าเข้าข่ายแห่งพระญาณพอที่จะโปรด ได้ พระองค์จะเสด็จไปโปรดเสมอ พระองค์ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไม่เห็นแก่เหน็ด เหนื่อยตั้งแต่ตรัสรู้ใหม่ ๆ จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน^๓ เพราะพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพื่อ ปลดเปลื้องความทุกข์ของมวลสัตว์ทั้งหลาย เป็นประเด็นที่สำคัญ

เมื่อถึงวันมาฆบูชา ในวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ พระพุทธองค์ทรงประชุมสงฆ์ สวากจำนวน ๑,๒๕๐ รูป เพื่อสรุปกำหนดทิศทางการทำงาน และประเมินผลการทำงานเผยแผ่ ที่ได้ดำเนินผ่านมาแล้ว นอกจากนั้นพระองค์ได้ประทานหลักการโดยสรุปตามที่เราทราบกันดี คือ “โอวาท ๓” ได้แก่การไม่ทำบาปทั้งปวง การยังกุศลให้ถึงพร้อม และ การทำใจของตนให้ ผ่องใส ๓ อย่างนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า^๔ และเรามักเรียกกันว่านี้ คือ หัวใจ พระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงพุทธประสงค์ของพระองค์

การเผยแผ่อาจมีรูปแบบวิธีการที่หลากหลายเป็นต้นว่า การทำตัวอย่างที่ดีให้เห็นก็เป็น การเผยแผ่ การเดินที่สงบเสถียรเรียบร้อย การนุ่งห่ม คลุมจีวร ให้เป็นปริมณฑลเรียบร้อย การแสดงความเคารพการระต่อผู้อาวุโสให้ประชาชน เยาวชนได้เห็น การทำกิจวัตรทุกอย่าง ของพระสงฆ์ เช่นทำวัตร-สวดมนต์ บำเพ็ญภาวนาเจริญกรรมฐานไม่ว่าจะเป็นสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน ก็ล้วนเป็นไปเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอน การเผยแผ่ทำได้ทั้งการกระทำ ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและนำหลักคำสอนมาเผยแผ่ คำที่พูดก็พูดตามหลักคำสอน ของพระพุทธเจ้า พฤติกรรมการกระทำทุกอย่างล้วนเป็นการเผยแผ่ได้ทั้งสิ้น

ส่วนบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อยนั้น มีหน้าที่ ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ ต้องปฏิบัติมากมาย หน้าที่ของคณะสงฆ์ที่สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ได้แก่การให้ความอนุเคราะห์ ชาวบ้าน ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่พระภิกษุเป็นเสมือนทิศเบื้องบน โดยมีระบบจัดบุคลากรเพื่อ ดำเนินการเผยแผ่ กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ สื่อในการเผยแผ่ แล้วนำ ปัญหาและอุปสรรคมีดำเนินการแก้ไขเพื่อดำเนินการเผยแผ่ต่อไป

^๓แสง จันทรงาม, **พุทธศาสนาวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ตรีพิมพ์ดี, ๒๕๓๑), หน้า ๗๗.

^๔ปิ่น มุทุกันต์, **แนวการสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๒๐๓.

ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการจะศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ของอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในทุก ๆ ด้านดังที่กล่าวแล้วนั้น เพื่อผู้บริหารจะบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ การทำงานสถานการณ์และ สิ่งแวดล้อม จึงพูดได้ว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ คือผู้ที่สามารถประยุกต์เอาศาสตร์การบริหารโดยเฉพาะในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และฐานข้อมูลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อยจะได้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และจะได้นำไปประพจน์และปฏิบัติต่อไป เพื่อให้คณะสงฆ์มีความเจริญยั่งยืนถาวรสืบต่อไปนานเท่านาน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ของอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๕ ด้านคือ ๑) ด้านการจัดบุคลากรเพื่อการเผยแผ่ ๒) ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ ๓) ด้านวิธีการเผยแผ่ ๔) สื่อในการเผยแผ่ ๕) ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านสถานที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้เขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกายอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นสถานที่ในการศึกษา

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๔ – เดือนธันวาคม ๒๕๕๔ รวมระยะเวลาในการดำเนินการทำการวิจัย ๗ เดือน

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านตัวแปร

งานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย(Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น(Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทในการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือด้านจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ ด้านวิธีการเผยแผ่ ด้านสื่อในการเผยแผ่ และด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามความคิดเห็นของพระสงฆ์เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๔.๓ แนวทางการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระสงฆ์ที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิทางการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิทางการศึกษาทางนักรธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๖ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกของความคิดโดยการเขียน การพูด การแสดงท่าทาง โดยอาศัยข้อมูลและประสบการณ์ที่ผ่านมา ความเห็น ความคิดเห็นส่วนบุคคล ความรู้สึก การคาดคะเนหรือทัศนะของผู้พูดหรือผู้เขียนที่แสดงต่อเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คนในสังคมต้องทำตามสถานภาพในกลุ่มหรือสังคมของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ในอำเภอวังน้อยที่แสดงความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การเผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป, เช่น เผยแผ่พระศาสนา ซึ่งหมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับหมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึงการใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบ ต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุก

พระพุทธศาสนา หมายถึง ลัทธิหินยานแบบเถรวาท ยึดถือพระธรรมวินัย อันเป็นพุทธบัญญัติ

คณะสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์มหานิกายตั้งแต่ระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุ - สามเณรทั้งหมด ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การจัดบุคลากรเพื่อการเผยแผ่ หมายถึง การทำแผนปฏิบัติงานสำหรับพระนักเผยแผ่ คัดสรรพระนักเผยแผ่จากทุกตำบลคณะสงฆ์ จัดฝึกอบรม ยกย่องเชิดชูเกียรติ ตั้งกองทุน สนับสนุนให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี และการศึกษาสายสามัญระดับเตรียมอุดมจนถึงอุดมศึกษา

กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ หมายถึง สาธุชนทั่วไป คณะครูและนักเรียน โรงเรียนต่างๆ นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย กลุ่มข้าราชการทหาร ตำรวจ พนักงานบริษัท ผู้นำชุมชนเช่นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิก อบต. อบจ. กลุ่มนักการเมือง กลุ่มนักธุรกิจ

วิธีการเผยแผ่ หมายถึง แสดงธรรมที่วัดในวันธรรมสวนะ จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดปฏิบัติธรรม บรรพชา-อุปสมบท ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ไม่ให้ร้ายและทำลายศาสนาอื่นโดยการยกตนข่มท่าน สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมการเผยแผ่ จัดกิจกรรมด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย

สื่อในการเผยแผ่ หมายถึง การแสดงพระธรรมเทศนา การอภิปรายธรรม ได้ว่าที่เชิงพุทธ พิมพ์หนังสือธรรม แจกคู่มือการปฏิบัติธรรม ออกอากาศทางหอกระจายข่าว สถานีวิทยุ-โทรทัศน์ แจกซีดีธรรมะ สื่อสารและกระจายธรรมะโดยอินเทอร์เน็ต

ปัญหาอุปสรรคในวิสัยดำเนินการเผยแผ่ หมายถึง การขาดแคลนบุคลากรงบประมาณ ขาดความเข้าใจในการแก้ปัญหา ขาดความเข้าใจในการใช้หลักธรรม ขาดการสนับสนุนจากเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ขาดโอกาสทางด้านสถานที่และบุคคลไม่เปิดโอกาสให้ ขาดแคลนอุปกรณ์ในการเผยแผ่ ขาดความกระตือรือร้นในการเผยแผ่ ทำงานไม่มีระบบและอยู่ในสังคมของศาสนาอื่น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๒ ได้ทราบผลการเปรียบเทียบบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๓ ได้ทราบแนวทางการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วยขั้นตอน ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๖ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวความคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับบทบาท

คำว่า "บทบาท" (Role) ที่ใช้พูดถึงความคิดทางวิชาการมีเยอร์จ ชยเมล (George Scmmel) ใช้เป็นคนแรกในปี ค. ศ. ๑๙๒๐ ต่อมาในปี ค. ศ. ๒๕๒๑ ปาร์ค (Park) และเบอร์เวส (Burgcs) ใช้บทบาทในเรื่อง "The Self as the Individual conception of his role" นักทฤษฎีที่สำคัญของทฤษฎีบทบาทที่ได้อธิบายขยายความเรื่องนี้ที่สำคัญมีอยู่ ๓ คน คือ เยอร์จ มีด (Gcorgc H. Mead) จาค็อบ โมเรโน (Jacob Moreno) และราฟ ลินตัน (Ralph Linton)^๕

คำว่า "บทบาท" ได้มีหน่วยงานและนักวิชาการให้ไว้หลายลักษณะพอจะประมวลได้ดังนี้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๔๒ให้ความหมายไว้ว่า

^๕พระมหาสุวิทย์ คงชวญ, “บทบาทของวัดและพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคม เปรียบเทียบก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ”, ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการแรงงานและสวัสดิการสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทครู หรือหน้าที่ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย^๖

สำหรับพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ^๗

พจนานุกรมคอลลิנס ให้คำจำกัดความหมายของบทบาทไว้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทการแสดงที่แสดงโดยผู้แสดงหญิงหรือชาย

๒. บทบาททางจิตวิทยาที่บุคคลแสดงตามกฎเกณฑ์ของสังคม ด้วยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่คิดว่าเหมาะสม

๓. บทบาทที่เป็นหน้าที่ปกติ ซึ่งองค์กรเป็นผู้กำหนดให้^๘

สุชา จันท์เอมและสุรางค์ จันทรณ์เอม อธิบายถึงความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทที่ใกล้เคียงกับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำ นั่นคือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างใดแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดไว้^๙

สุนทร กุญชร กล่าวว่า บทบาท หมายถึง แนวทางของการแสดงออกหรือปฏิบัติ ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในตำแหน่งทางสังคม ทางหน้าที่การงาน ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ เช่น ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียน ตำรวจมีบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบภายในประเทศ เป็นต้น^{๑๐}

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๓๑๕.

^๘ Pass, Lowes & Davies., **Collins dictionary of economics**, (Glasgow : Harper Collins, 1993), p. 1008.

^๙ สุชา จันท์เอมและสุรางค์ จันทรณ์เอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๖.

^{๑๐} สุนทร กุญชร, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

สุรพล สุวดีกุล กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบและการปฏิบัติตามตำแหน่ง ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทที่มีอยู่ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย^{๑๑}

พินิจ เพ็ชรดารา กล่าวสรุปว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกตามสถานภาพของแต่ละบุคคลในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ^{๑๒}

ยนต์ ชุ่มจิต ได้ให้ความเห็นว่า บทบาท หมายถึง ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากจะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ลูกทำความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่นๆ ส่วนครูจะต้องมีบทบาทอื่นๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้า อาหาร ส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็กๆ^{๑๓}

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๑๔}

จากความจำกัดความข้างต้น บทบาท คือหน้าที่ที่บุคคลต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ได้รับทางสังคมและต้องแสดงออกตามความคาดหวังของสังคม แต่ในขณะเดียวกันทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา วัฒนธรรมและจิตวิทยา มีความเห็นว่าบทบาทเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์สังคมศาสตร์โดยมีนักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาได้มีแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทไว้ดังนี้

^{๑๑}สุรพล สุวดีกุล, “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๑๒}พินิจ เพ็ชรดารา, “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^{๑๓}ยนต์ ชุ่มจิต, *ความเป็นครู*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓

^{๑๔}ปราชญา กล้าผจญ, *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะมีหลายบทบาท และแต่ละบทบาทจะมีความสมบูรณ์หรือสมดุลกันพอควร นอกจากนี้ยังได้กล่าวไว้ว่า บทบาทจะกำหนดความรับผิดชอบของงานต่างๆ ที่ปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๕}

งามพิศ สัตย์สงวน ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำการทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^{๑๖} ซึ่งมีความสอดคล้องกับโคเฮนและออร์บุช ที่กล่าวว่า บทบาทหมายถึงพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะปฏิบัติตามตำแหน่งหรือสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมเรียนรู้ได้จากกระบวนการต่างๆ ในสังคมที่ผ่านมาแล้วซึมซับเข้าไปในตัวบุคคล^{๑๗}

ฮาร์ดี และคอนเวย์ (Hardy & Conway) ได้ให้ความหมายของบทบาทเพิ่มเติมว่า บทบาทที่แสดงออกจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับกระบวนการทางสังคม (Socialization) เพราะถ้าการคาดหวังในบทบาทของทุกฝ่ายไม่ตรงกันย่อมทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นมาได้ ผู้สวมบทบาทจึงต้องตระหนักถึงปัจจัยต่อไปนีในการสวมบทบาทในสังคมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่ ความเข้าใจในบทบาทที่ตนต้องแสดงหรือปฏิบัติและประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท บุคลิกของผู้แสดงบทบาทนั้น^{๑๘}

จากคำจำกัดความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การแสดงบทบาทที่ประสบผลสำเร็จต้องมีพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม และแรงจูงใจของบุคคลประกอบ

พัทยา สายหู ได้อธิบายบทบาทหน้าที่ไว้ว่า เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นบุคคลและเปรียบได้เสมือน "บท" ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทบาทหรือไม่สมบทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดงไปเลย

^{๑๕} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐), หน้า ๓๐.

^{๑๖} งามพิศ สัตย์สงวน, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๗๓.

^{๑๗} Cohen & Orbach, *Introduction to sociology*, (Singapore : Mc Graw-Hill, 1990), p. 43.

^{๑๘} วราลี วิริยานันตะ, "การรับรู้บทบาทและบทบาทที่เป็นจริงของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพชุมชน ภาคตะวันออก", วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕.

ในความหมายเช่นนี้ "บทบาท" ก็คือ การกระทำต่างๆ ที่"บท" กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตราบใดที่อยู่ใน "บท" นั้น^{๑๙}

จากคำจำกัดความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการวางบทให้แล้วต้องแสดงไปตามบทที่กำหนด ตราบเท่าที่เรายู่ในบริบทนั้นๆ

ลีวินสัน (Levinson) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ ๓ ประการ คือ ^{๒๐}

๑. บทบาท หมายถึง บรรทัดฐาน (norm) ความคาดหวังข้อห้ามความรับผิดชอบซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้ บทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปที่การชี้หน้าที่อันควรกระทำ

๒. บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่จะคิด และทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ

๓. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่มีจะกระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลที่พึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ นั่นเอง

ดังนั้น บทบาทจึงเป็นความคาดหวังทางการกระทำว่า ในสถานภาพหนึ่งๆ บุคคลควรจะมีบทบาทเช่นไร โดยมีการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญ เพื่อให้ทราบว่า แต่ละบุคคลจะต้องแสดงบทบาทเช่นไร ซึ่งการเรียนรู้บทบาทนี้จะเกิดจากการเลียนแบบอย่างและการสังเกตจากบุคคลที่เรายึดถือ เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทของตนที่จะแสดงต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมที่ตนเองต้องการ แต่ทั้งนี้การเสนอภาพของตนเองหรือการแสดงบทบาทและการสวมบทบาทนี้ อาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมก็ได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาท หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ หน้าที่และสิทธิ ซึ่งผูกพันอยู่กับสภาพหรือฐานะตำแหน่งทางสังคมโดยที่สังคมจะกำหนดหรือคาดหวังบทบาทและบุคคลในแต่ละสถานภาพ หรือฐานะตำแหน่งไว้เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในสถานภาพ หรือตำแหน่งนั้นๆ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

^{๑๙} พัทยา สายหู, ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : พิชเนศ, ๒๕๑๖), หน้า ๖๘.

^{๒๐} Levinson, D. J. Role, **Personality and Social Structure in the Organization Setting : Selected Reading and Projects in Social Psychology.** (New York : Random House, 1971), p. 11.

๒.๑.๒ บทบาทของวัด (คณะสงฆ์) กับสังคมไทย

พระพุทธเจ้าได้ประกาศโอวาทให้พระอริยสาวกกลุ่มแรก ๖๐ รูป ให้ออกไปประกาศศาสนาที่มีใจความว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชนเพื่อความเอ็นดูแก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อย่าไปทางเดียวกันสองรูป ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมให้ดังงามในเบื้องต้นให้ดังงามในท่ามกลาง ให้ดังงามในที่สุดรอบ จงประกาศพรหมจรรย์ให้เป็นไปพร้อมทั้งอรรถ-พยัญชนะให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายที่เป็นพวกมีรูปในดวงตาแต่เล็กน้อยก็มีอยู่ สัตว์พวกนี้ ย่อมเสื่อมจากคุณที่ควรได้เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีแก่ภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จักไปสู่ตำบลอรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม"^{๒๑}

จากคำประกาศนี้ ก่อให้เกิดบทบาทของพระสงฆ์ขึ้นมากมายประกอบกับพระสงฆ์เป็นผู้อาศัยดำรงชีพด้วยผู้อื่น เกิดเป็นหน้าที่ที่ต้องตอบแทนคุณเหล่านั้น พระพุทธองค์ได้กล่าวไว้ถึงการที่พระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับการบำรุงและต้องตอบแทนคุณใจความว่า

"ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร ปิณฑบาต และเสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร แม้เธอทั้งหลายก็จะเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันดังงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์แก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด

ภิกษุทั้งหลาย คฤหบดีและบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยกันและกัน ด้วยอาμισทาน และธรรมทาน อยู่ประพาศพิภพพรหมจรรย์นี้ เพื่อต้องการสลัดโอฆะเพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้"^{๒๒} และพระพุทธองค์ ได้กล่าวถึงหน้าที่ของสมณะในการตอบแทนการอนุเคราะห์แก่กุลบุตรผู้บำรุงแก่สมณะในเรื่องทศ ๖ ว่า^{๒๓}

๑. สอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
๔. สอนสิ่งที่ยังไม่เคยได้สดับเล่าเรียน

^{๒๑} พุทธศาสนิกชน, พุทธประวัติจากพระโอษฐ์, (กรุงเทพมหานคร : พระนครการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

^{๒๒} พระมหาประยูร ปยุตโต, บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย-พุทธศาสนากับสังคมไทย ปัจจุบัน. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามสมาคม, ๒๕๑๓), หน้า ๑๐.

^{๒๓} พระมหาประยูร ปยุตโต, บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามสมาคม, ๒๕๑๓), หน้า ๑๑.

๕. ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่ได้ (แนะนำวิถีครองชีวิต ให้ได้รับผลดีและความสุข)

จากพุทธพจน์เหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อผู้อุปการะทั้งหลายว่า ตนจะต้องเป็นผู้เผยแผ่ประกาศศาสนา ประกาศธรรมสู่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การเทศน์ การปาฐกถา การทำเอกสารเผยแผ่ การจัดตั้งสถานศึกษา เป็นต้น^{๒๔}

จากพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัดและพระสงฆ์เป็นรากฐานที่สำคัญของชุมชน วัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมพระสงฆ์ซึ่งเป็นบุคลากรของวัดเป็นตัวแทนของวัดมีบทบาทเป็นผู้นำของชุมชนและส่งเสริมการพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนประชาชนเข้าร่วมและยอมรับในกิจกรรมเหล่านั้น วัดจึงมีส่วนช่วยภาครัฐในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง มีการสงเคราะห์ อนุเคราะห์สังคมโดยรวมตอบสนองความต้องการของชุมชน ช่วยอบรมพัฒนาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมั่นคงและยั่งยืน

นับตั้งแต่สมัยโบราณวัดมีความสำคัญยิ่งต่อสังคมไทย ทุกหมู่บ้านมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีพระสงฆ์เป็นผู้นำ ทางจิตใจและสติปัญญา เป็นศูนย์กลางของความเชื่อถือและความสามัคคี ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ปัจจุบันนี้บทบาทของวัดและพระสงฆ์เริ่มสูญหายไป เพราะความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทยเมื่อประมาณ ๗๐-๘๐ ปีที่ผ่านมา เริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละสังคมโดยเฉพาะในชนบทหรือท้องถิ่นที่ห่างไกลมาก ๆ พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทหลายอย่างเหมือนเดิมและเป็นความจริงที่ว่าคนไทยเกือบทุกคนจะต้องกลับเข้าสู่วัดอีกครั้งหนึ่ง ในวาระสุดท้ายของชีวิต กล่าวคือ เมื่อทุกคนถึงแก่กรรมลง โดยทั่วไปต้องไปทำพิธีฌาปนกิจศพ ที่วัด จึงสรุปได้ว่า ห่วงชีวิตของพุทธศาสนิกชนต้องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดเวลาตั้งแต่สมัย อดีต ปัจจุบัน และอนาคตจนกว่าพุทธศาสนาจะสูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทย อันเป็นที่อยู่ ของสังคม ไทย มีผู้กล่าวถึงบทบาท หน้าที่และความสำคัญอันเป็นภารกิจทั่วไปของวัดเอาไว้ดังต่อไปนี้

^{๒๔} ประสาร ทองภักดี, พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามสมาคม, ๒๕๑๓), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

พระธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช) กล่าวถึงบทบาทของวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้^{๒๕}

๑. วัดเป็นที่สงบปรนรมย์
๒. วัดเป็นที่ปมศีลงาม
๓. วัดเป็นแหล่งความรู้
๔. วัดเป็นแหล่งธรรมะ
๕. วัดเป็นแหล่งละอวยมุข
๖. วัดเป็นแหล่งปลูกปลูกใจ
๗. วัดเป็นแหล่งให้บริการ

พระธรรมวรนายก(โอภาส นิลุตติเมธี) ได้กล่าวถึงวัดในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้^{๒๖}

๑. เป็นสถานที่ประเพณีพรตพรหมจรรย์ของพระภิกษุสามเณรและประชาชนผู้ไคร่ธรรม
๒. เป็นสถานที่สำหรับประชาชนไปบำเพ็ญกุศล
๓. เป็นดินแดนแห่งความสงบ คือเป็นที่อยู่ของผู้สงบ เป็นดินแดนไปมาหาสู่ของผู้รักสงบ
๔. เป็นสาธารณูปการที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้สาธารณูปโภค เช่น ตักน้ำกินน้ำใช้ที่สระวัด
๕. เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แทบทุกสาขาวิชาตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูง
๖. เป็นสโมสรสถานหรือสมาคมที่ชุมนุมพักผ่อนหย่อนอารมณ์ของประชาชนทั่วไปในบางโอกาส
๗. เป็นสุศาลา โรงพยาบาลหรือแพทย์สถานที่พระบริการชาวบ้าน ผู้ป่วยไข้
๘. เป็นสถานที่พึ่งพำนักของคนไร้ที่พึ่ง เช่น กำพร้า อนาคตา หรือประสบไฟไหม้ น้ำท่วม
๙. เป็นที่พึ่งหลบลี้หนีภัยของคนที่ถูกภัยคุกคาม เช่น ภัยสงคราม หรือโรคภัยร้ายแรงคุกคาม
๑๐. เป็นสถานที่พึ่งของผู้ตายและญาติของผู้ตาย

^{๒๕}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑.

^{๒๖}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

๑๑. เป็นสนามเด็กเล่น หรือเล่นกีฬาของประชาชน
 ๑๒. เป็นสถานที่พักของผู้เดินทาง เสมือนเป็นโรงแรมของประชาชนคนเดินทาง
 ๑๓. เป็นสถานที่เปรียบเทียบคฤหาสน์เหมือนหนึ่งเป็นโรงศาลวินิจฉัยเรื่องราวแก่ประชาชน
 ๑๔. เป็นสถานที่พบปะกันแห่งชายหนุ่มหญิงสาวตามประเพณีไทยแท้แต่โบราณ
 ๑๕. เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทย
- กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทของวัดเอาไว้ดังต่อไปนี้^{๒๗}
๑. วัดเป็นสถานที่ ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น
 ๒. วัดเป็นสถานที่ ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา
 ๓. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิความรู้ของคนสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บทั่วไป
 ๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
 ๕. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ซึ่งวัดบางวัดได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อรองรับกิจการนี้โดยเฉพาะ
 ๖. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจวัดได้จัดสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น
 ๗. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ บุญมหาชาติ เป็นต้นและยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย
 ๘. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรม
 ๙. วัดเป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน

^{๒๗} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : เอ พี กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙), หน้า ๗.

๑๐. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑๑. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน

๑๒. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือการปกครองท้องถิ่น กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

กองพุทธศาสนสถาน ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชนดังต่อไปนี้^{๒๘}

๑. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
๒. เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา
๓. เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น หรือเป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลง
๔. เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน

พิน ดอกบัว ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัดไว้ดังนี้^{๒๙}

๑. วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม
๒. วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล
๓. วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่างๆ
๔. วัดเป็นสถานสังคมสงเคราะห์
๕. วัดเป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
๖. วัดเป็นสถานที่พักแรมของคนเดินทาง
๗. วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม
๘. วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ
๙. วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่เลือกคู่
๑๑. วัดเป็นสโมสรของชาวบ้าน
๑๒. วัดเป็นศาลของชาวบ้าน
๑๓. วัดเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน

^{๒๘} กรมการศาสนา, กองพุทธศาสนสถาน, ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๒๙} พิน ดอกบัว. ๖๖, วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุรพาสาน, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กล่าวถึงบทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนไว้ดังนี้^{๓๐}

๑. วัดเป็นสถาบันทางการศึกษามาก่อนที่จะมีโรงเรียน วัดได้เป็นสถาบันการศึกษา พ่อแม่จะพาบุตรมาบวชเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียน เมื่อสึกออกไปจะได้มีการศึกษามีความรู้ไปประกอบอาชีพได้

๒. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ชาวบ้านที่ยากจนได้พึ่งพาบุญและอาศัยวัดเป็นที่พำนัก บางคนใช้วัดเป็นสถานที่พักเวลาจะเดินทางไปสถานที่ไกลๆ

๓. วัดเป็นสถานพยาบาล พระสงฆ์บางรูปมีความสามารถพิเศษในการรักษาพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วย การรักษาจะเป็นการใช้ยาสมุนไพรโบราณ

๔. วัดเป็นสถาบันตุลาการ ถ้ามีการขัดแย้งขึ้นภายในครอบครัว พระสงฆ์จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ซึ่งได้ทำหน้าที่ทั้งเป็นนักจิตวิทยาและผู้พิพากษา

๕. วัดเป็นศาลาประชาคม เป็นสถานที่รวมกลุ่มของชาวบ้านเวลามีการประชุมเรื่องสำคัญๆ แม้แต่การประชุมของเจ้าหน้าที่ทางราชการก็ใช้วัดเป็นสถานที่ประชุมด้วย

๖. วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมต่างๆตามความเชื่อของชาวพุทธศาสนา เช่น การเข้าพรรษา การทอดกฐินจะกระทำที่วัด ศาสนามาก ศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านที่ได้ปรากฏออกมาเป็นผลงานจารึก เขียนภาพ การตกแต่งตามโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น และวัดยังเป็นที่รวมของสิ่งโบราณที่มีค่า โดยทางวัดจะเก็บรวบรวมไว้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

๗. วัดเป็นสถาบันบันเทิง เวลาที่ชาวบ้านมีการจัดพิธีกรรมต่างๆ จะมีการจัดมหรสพขึ้นในวัด ซึ่งเป็นการสมโภชตามประเพณีนิยม เช่น งานบุญแจกข้าว ทำบุญให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น โดยเจ้าภาพที่ศรัทธาจะฉลองและสมโภชงานโดยจัดให้มีมหรสพที่วัด

สรุปว่าวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด ในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศ ด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป ปัจจัยที่เชิดชูฐานะ ของ พระสงฆ์ ใน สังคมคือ

^{๓๐} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย แนวทางวิจัยและพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗๕-๑๗๙.

- ๑) ความบริสุทธิ์
- ๒) ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์
- ๓) ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้กล่าวถึงบทบาทว่า ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ ๓ ประการ คือ^{๓๑}

๑. บทบาทในอุดมคติ (ideal role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพหนึ่งๆควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น

๒. บทบาทตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆจะคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยมหรือบุคลิกภาพและประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (actual / enacted role) ได้แก่การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้สรุปทฤษฎีบทบาทต่อไปนี้

๑.ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's role theory) ได้กล่าวว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ เป็นต้น

๒.ทฤษฎีบทบาทของนาเดล (Nadel's role theory) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทคือ ส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม ๓ ลักษณะ คือส่วนประกอบที่ส่งเสริมบท เช่น ครู ต้องพูดเก่งหรือมีอารมณ์ขัน ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ เช่น เป็นแพทย์ต้องรักษาคณไขและส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภาโดยกำหนดให้เป็นสมการได้ดังนี้

$$P = f(a,b,c,...)$$

ถ้ากำหนดให้

P คือ บทบาท

a คือ ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท

b คือ ส่วนประกอบที่มีผลต่อบทบาทและขาดมิได้

^{๓๑}จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๔๕.

c คือ ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย

จากสมการอธิบายได้ว่า บทบาทจะต้องประกอบด้วยส่วนประกอบหลายๆส่วน อย่างน้อย ๓ ส่วน ขึ้นไปจนถึง n ส่วน

๓. ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's role theory) ได้กล่าวว่าบุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตลอดกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครูสอนตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือ เพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น

๔. ทฤษฎีบทบาทของพาร์สันส์ (Parson's role theory) กล่าวว่าไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตนเช่น บุคคลที่มีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

๕. ทฤษฎีบทบาทของเมอร์ตัน (Merton's role theory) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

๖. ทฤษฎีบทบาทของกู๊ด (Good's role theory) กล่าวว่าไว้ว่า บทบาทคือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้นๆ

๗. ทฤษฎีบทบาทของกัสกิน (Guskin's role theory) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนคือผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเองและทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่างๆในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่างๆ ควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง^{๓๒}

บรูมและเชลล์นิก ได้กล่าวถึงบทบาทว่าประกอบลักษณะต่างๆ ๓ ประการ คือ

๑. บทบาทในอุดมคติหรือสิ่งที่สังคมกำหนด (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทในอุดมคติที่มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ตามตำแหน่งทางสังคมไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ(The Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำตามตำแหน่งที่ได้รับซึ่งอาจไม่เหมือนกับบทบาทในอุดมคติหรืออาจแตกต่างกันในแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่กระทำจริง(The Performance Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงขึ้นอยู่กับความเชื่อความคาดหวังและการรับรู้ของแต่ละบุคคลตลอดจนความกดดันและโอกาสในแต่ละสังคมในระยะเวลาหนึ่งรวมถึงบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย^{๓๓}

^{๓๒} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สงเสริมวิชาการ, ๒๕๒๕), หน้า ๕๖-๕๗

^{๓๓} Broom, L., & Schzrnick, P, **Sociology**, (New York : Harper & Row, 1976), p. 36.

จากทฤษฎีที่ระบุข้างต้น สวณ สุทธิเลิศอรุณ ได้สรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังและบทบาท แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทที่เป็นจริง (Actual Role) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง ซึ่งอาจจะเป็นบทบาทหน้าที่ที่สังคมคาดหวัง หรือบทบาทที่ตนคาดหวัง หรืออาจไม่เป็นบทบาทที่ตนเองหรือสังคมคาดหวังก็ได้

๒. บทบาทตามความคาดหวัง (Expected Role) เป็นบทบาทหน้าที่ที่ผู้อื่นคาดหวังว่าเจ้าของควรมีบทบาทเช่นไร

๓. บทบาทตามลักษณะการรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทหน้าที่ที่เจ้าของสถานภาพรับรู้ว่าจะมีบทบาทเช่นไร

จากทฤษฎีทั้งหลายที่กล่าวมานี้ พอจะสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ตามหน้าที่ตำแหน่งตามสถานภาพที่ตนเองเป็นอยู่ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทก็เปลี่ยนตามไปด้วย ดังนั้นตำแหน่งและสถานภาพกับการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบตามตำแหน่งและสถานภาพจึงควบคู่กันเสมอ การแสดงบทบาทของบุคคลนั้น ต้องเข้าถึงความหมายของบทบาท ๔ ประการได้แก่

๑. ความคาดหวังในบทบาท คือ บทบาทที่มีอยู่ระบบสังคมเป็นบทบาทที่บุคคลในสังคมคาดหวังให้บุคคลอื่นปฏิบัติอยู่เมื่อดำรงตำแหน่งอยู่ในสังคม

๒. การรับรู้บทบาท คือ การที่บุคคลมองเห็นหรือคาดหวังว่าตนเองควรมีบทบาทเช่นไร ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมหรือไม่ก็ได้

๓. บทบาทของพฤติกรรมที่ปฏิบัติจริง ของบุคคลซึ่งอยู่ในสถานะทางอาชีพหรือการเงิน

๔. การยอมรับบทบาท คือการที่บุคคลปฏิบัติตามความคิดโดยผ่านกระบวนการของบทบาททั้ง ๓ ที่กล่าวมาแล้ว

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕^{๓๔}

ภารกิจในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มีทั้งหมด ๖ ด้าน ดังนี้

^{๓๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่๙, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

๒.๓.๑ ด้านการปกครอง

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแลเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช^{๓๕}

ในสมัยพุทธกาล การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและคณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสถานะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกแบบชกเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตน แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ยอมเป็นใหญ่ไม่เลือกกว่าจะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนักความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนืองๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ หลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสั่งสมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๓๖}

เพื่อให้การบริหารปกครองวัดเป็นไปได้อย่างดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แต่ละวัดมีพระภิกษุดำรงตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์ภายในวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยในมาตรา ๓๖ – ๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ ดำเนินการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัด ให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม การดำเนินการสอดส่องดูแล

^{๓๕} กรมการศาสนา, วินัยบัญญัติปกครองชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๔

^{๓๖} คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

รักษาความดีงามภายในวัด การปกครองและสอดส่องให้คฤหัสถ์ที่มาพำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ของวัดด้วยดี^{๓๗}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการปกครอง หมายถึง การกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าของหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่(หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกลบบุตรหรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์เน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ^{๓๘}

๑. นิคคหวิธี คือ การชมคนที่ควรชมหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณาวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ
 - ๓.๑ พระธรรมวินัยที่พระพุทธรูปทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว
 - ๓.๒ กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
 - ๓.๓ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำปฏิบัติสืบ ๆ กันมา

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธ์ ได้กล่าวว่า วัดแต่ละวัดนอกจากจะจัดการปกครองโดยมีกฎ ระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักร และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่น กฎหมาย

^{๓๗} ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๔๐ – ๔๐.

^{๓๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, หน้า ๗๖.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม กฎกระทรวง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ^{๓๙}

สรุปความว่าการปกครองคือการดูแลกลุ่มบุคคลให้อยู่ในระบบโดยให้มีระเบียบและอยู่ใต้พระธรรมวินัย กฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง และต้องเอื้อเพื่อต่อกฎหมายของบ้านเมืองโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือผู้นำของวัดนั้นๆ

๒.๓.๒ ด้านการศาสนศึกษา

กรมศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกวิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย^{๔๐}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆอันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ^{๔๑}

๑. คันถะธุระ คือ ธุระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน
 ๒. วิปัสสนาธุระ คือ ธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด
- ในปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ^{๔๒}

- ๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
- (ระดับประถมศึกษา) สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น

^{๓๙} พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ์, “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๔๐} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๔๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๗.

^{๔๒} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓ – ๑๔.

นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่นๆบรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีให้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น ๙ ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑ – ๒ ชั้นประโยค ป.ธ.๓,๔,๕,๖,๗,๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑ - ๒ ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓ – ๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๙ ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๙ ได้ในขณะเป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตติเท่ากับพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

๓) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

(ระดับมัธยมศึกษา) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

๓) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สรุปความว่าการศาสนศึกษา คือ การศึกษาเรื่องของศาสนา รวมทั้งการจัดการบริหารการปฏิบัติของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกสามัญ,แผนกธรรมและแผนกบาลี โดยภาพรวมต้องศึกษา ๑.คันถะธุระ กิจด้านการเรียน ซึ่งมีทั้งนักธรรม เริ่มตั้งแต่นักธรรมชั้นตรีถึงนักธรรมชั้นเอกและบาลีเริ่มตั้งแต่ ประโยค ๑-๒ จนถึง เปรียญธรรม ๙ ประโยค ๒.วิปัสณาธุระ กิจด้านวิปัสณา

๒.๓.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชน การกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น^{๓๓}

พระเทพปริยัติสุธี(วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ๓ ลักษณะ คือ^{๓๔}

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับพระสงฆ์ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อให้ให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่ยังสถานศึกษาของทางฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๓) ศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียน เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย

^{๓๓} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, หน้า ๕ – ๖.

^{๓๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘ – ๔๙.

มาช่วยเลี้ยงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็ก ๆ สอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้นที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

การศึกษาสงเคราะห์นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิภษุสงฆ์ยังให้ความสำคัญสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ช่วยพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือบุคคลที่กำลังศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแลและกำพร้าบิดา ก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป^{๔๕}

สรุปความว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์คือการสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เด็กเยาวชนให้มีคุณธรรมโดยให้ได้รับการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและจัดให้มีการศึกษาแบบทางเลือกเช่นจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนการกุศลของวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียน รวมทั้งยังให้การสนับสนุนด้านการเงินโดยจัดตั้งเป็นทุนการศึกษาและจัดแจกทุนการศึกษา

๒.๓.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ การกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๔๖}

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐ – ๕๑.

^{๔๖} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๙.

บุญศรี พานะจิตต์ กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระสงฆ์ งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้^{๔๗}

๑) งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมควรบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมิกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาริตและนำจัดกิจกรรม

๒) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๓) งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้าน เพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียก พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ

^{๔๗} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

๗ - ๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑ - ๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖ - ๑๘ ปี

๖) การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗) การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจการกีฬา เป็นต้น

สรุปความว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาคือการจัดการเตรียมบุคลากร การเลือก กลุ่มเป้าหมาย การใช้วิธีการ(กลยุทธ์)ในการดำเนินการ การใช้สื่อ ให้ถูกต้องเพื่อนำธรรมะของ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปประกาศเผยแผ่

๒.๓.๕ ด้านสาธารณูปการ

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า สาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษา ธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมา้อาคาร เรียงน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาส หรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ^{๔๘}

พระราชรัตนมุนี(ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), ได้กล่าวเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และ พระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ^{๔๙}

- ๑) การบูรณะและพัฒนาวัด
- ๒) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
- ๓) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สปปายะ) ๓ อย่าง คือ^{๕๐}

^{๔๘} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า ๗.

^{๔๙} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑ - ๑๒.

๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่น รื่นรมย์ เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายในแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึง การกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคลภายในวัด หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด

๓) ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือ เป็นสถานที่ ปฏิบัติธรรม

สรุปความว่า การสาธารณูปการคือกิจการที่เกี่ยวกับการพัฒนา บุรณะ ก่อสร้าง ดูแลรักษาวัด ทำให้มีความน่าอยู่ สะดวกในการใช้สอย และใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย

๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัด ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๕๑}

พระราชรัตนมุนี(ชัยวัฒน์ ปญฺณาสิริ), กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์ บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการ สงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการ บริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๕๒}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การ สาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคล

^{๕๑} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, หน้า ๗.

^{๕๒} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺณาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ ของวัด, หน้า ๑๔.

และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส^{๕๓}

สรุปความได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์คือการช่วยเหลือพัฒนาสังคมรอบๆวัด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของบุคคล สถานที่ สภาพจิตใจ การเป็นอยู่ โดยให้การอุปถัมภ์เป็นภาระในการประสานงานติดต่อ

จากความหมายดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ว่า ภารกิจในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มี ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๔.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

"พระสังฆาธิการ" เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า "พระคณาธิการ" มาเป็น "พระสังฆาธิการ" ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า "พระ" "สังฆ" และ "อธิการ" เป็น "พระสังฆาธิการ" แปลตามรูปศัพท์ว่า "พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์" "พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง" ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง "พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์" มีตำแหน่งดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๕๔}

^{๕๓}บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๕.

^{๕๔}กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖), บทนำ

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า "พระสังฆาธิการ" ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

จากความหมายข้างต้น พระสังฆาธิการ จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๕๕}

ในกฎนี้ กำหนดพระสังฆาธิการไว้ ๖ ชั้นด้วยกัน เมื่อแบ่งเป็นตำแหน่ง หมายถึงที่ต้องใช้ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ ๑๒ ตำแหน่ง คือ

๑. ชั้น (ระดับ) หน มี ๑ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน....
๒. ชั้น (ระดับ) ภาค มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค ๑ รองเจ้าคณะภาค ๑
๓. ชั้น (ระดับ) จังหวัด มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑
๔. ชั้น (ระดับ) อำเภอ มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ ๑ รองเจ้าคณะอำเภอ ๑
๕. ชั้น (ระดับ) ตำบล มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล ๑ รองเจ้าคณะตำบล ๑
๖. ชั้น (ระดับ) วัด มี ๓ ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส ๑ รองเจ้าอาวาส ๑ และ

ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑

๒.๔.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

^{๕๕} กฎมหาเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๔ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๑ ข้อ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ. ๒๕๔๑), หน้า ๒.

ของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณร มีจริยาวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๖}

๒.๔.๓ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละชั้นนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งและวุฒิภาวะของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆว่ามีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นไปได้ว่าจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมากน้อยเพียงไร ซึ่งการแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละระดับนั้นจะมีข้อพิจารณาดังนี้

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

^{๕๖} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

๗. ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน^{๕๗}

มีข้อที่น่าสังเกตว่า ท่านยังมีได้ใช้คำว่า พระสังฆาธิการ ใช้คำว่า พระภิกษุ เพราะยึดหลัก คำว่า พระภิกษุ อันเป็นนามบัญญัติ เรียกพระโดยรวมตามกฎหมาย ด้วยเหตุที่ยังไม่ได้แต่งตั้ง แต่ที่กำหนดนี้ ก็เพื่อกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าวมาแล้ว

ในการกำหนดคุณสมบัตินี้ เป็นคุณสมบัติหลักผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ไม่ว่าจะเป็นชั้นใด ๆ ก็ตามให้ถือเอาคุณสมบัติตามนี้เป็นหลักพิจารณาเป็นเบื้องต้นและต้องพิจารณาทุกข้อ ตั้งแต่ (๑) จนถึง (๗) นั้นเอง เพราะเป็นคุณสมบัติหลัก^{๕๘}

ในข้อ ๑) นั้น เป็นข้อที่กำหนดไว้ตายตัว ในแต่ละชั้นของพระสังฆาธิการชั้นนั้น ๆ ว่า ผู้จะดำรงตำแหน่งนั้น ต้องมีพรรษาเท่าไร เป็นต้น เช่น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีพรรษาพัน ๕ พรรษา จะต่ำกว่านั้นมิได้ ในชั้นอื่นๆ ก็กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน

ในข้อ ๒) นั้น เป็นข้อที่กำหนดถึงความรู้ของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้ว แต่ในที่นี้ กำหนดไว้กว้างๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งได้พิจารณาเอาตามความเหมาะสม ซึ่งในเรื่องของความรู้นั้น ท่านมิได้กำหนดตายตัวลงไปว่า ต้องเป็นความรู้ชั้นไหนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อสะดวกในการปฏิบัติจริงนั่นเอง ความรู้ที่กำหนดเป็นมาตรฐานทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ถือเป็นหลักนั้น มี ๒ คือ ความรู้ในส่วนนักธรรม เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี โท เอก ความรู้ในทางการศึกษาบาลี เรียกว่า ประโยค ๑-๒, ประโยค ป.ธ.๓ ไปจนถึงประโยค ป.ธ.๙ ความรู้ในส่วนของการศึกษาภาษาบาลีนี้ ในปัจจุบัน ได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งด้วย แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความรู้มีความหมายมากกว่านั้น เพราะในบางท่านบางคน แม้ไม่มีความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางการศึกษาอันได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตร แต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประสบการณ์จริงประสบการณ์ตรงก็มีมาก และมีประโยชน์ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดีด้วย ดังนั้น ในเรื่องของความรู้นั้น กฎระเบียบจึงกำหนดไว้แบบกว้างๆนั่นเอง ยังมีความรู้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจัดเป็นระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตมาเพื่อรองรับและสนองงานการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองและการเผยแผ่เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีระดับความรู้ถึงปริญญาเอกทีเดียว^{๕๙}

^{๕๗} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔(พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๒ ข้อ ๖.

^{๕๘} พระศรีศาสนวงศ์, อธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๑.

ในข้อ ๓) นั้น กำหนดถึงความประพฤติ โดยยกพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการว่า เป็นภิกษุผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งในทางปฏิบัติ ย่อมต้องหมายถึงผู้มีอำนาจในการแต่งตั้ง จะใช้วิธี ในการสอดส่องดูแลความประพฤติของภิกษุผู้อยู่ในปกครองว่า เป็นอย่างไรนั่นเอง ควรแก่การแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆ หรือไม่อย่างไร

ในข้อ ๔) นั้น กำหนดถึงความสามารถ ในการปกครอง ซึ่งในข้อนี้ ก็เป็นการกำหนดไว้แบบกว้างๆ อีกเช่นกัน ซึ่งต้องเป็นดุลยพินิจของท่านผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งที่จะพิจารณา

ในข้อ ๕) นั้น กำหนดถึงความเป็นปกติของร่างกายเป็นหลักโดยกำหนดไว้ชัดเจนว่า ต้องไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ คือต้องยังคงเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารงานได้อยู่มิใช่เป็นผู้เจ็บป่วย หรืออ่อนแอไม่มีกำลัง อันหมายถึงความไม่เป็นปกติ และต้องไม่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ต้องไม่เป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายจนน่ารังเกียจ ในข้อที่กล่าวถึงเรื่องโรคเรื้อนหรือวัณโรคนี้ ก็กำหนดไว้โดยเน้นว่า วัณโรคในระยะอันตราย ซึ่งเป็นที่น่ารังเกียจ ซึ่งในทางการแพทย์นั้นวัณโรคมีหลากหลายระยะ ดังนั้นถ้าเป็นวัณโรค แต่ในระยะเริ่มต้น แล้วรีบรักษาและไม่มีลักษณะเป็นที่น่ารังเกียจ เมื่อไม่เป็นที่น่ารังเกียจก็ไม่จัดเข้าในข้อนี้

ในข้อ ๖) นั้น ท่านกำหนดหมายเอาประวัติแห่งการดำรงเพศพระภิกษุว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน อธิกรณ์นั้น เมื่อกล่าวตามศัพท์ ก็คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นและสงฆ์จะต้องจัดทำให้สำเร็จ มีการอุปสมบท ที่เรียกว่า กิจจาธิกรณ์ เป็นต้น แต่ในที่นี้ หมายถึง อธิกรณ์ที่เป็นเรื่องราวในทางเสียหาย หมายถึง ตัวภิกษุเองก่อเรื่องขึ้นหรือพัวพันกับเรื่องราวที่เป็นไปในทางเสียหาย เมื่อมีคำวินิจฉัยลงโทษจากผู้ปกครองที่พิจารณาอธิกรณ์นั้นแล้ว อย่างนี้ถือว่า ขาดคุณสมบัติ ดังนั้น จึงกำหนดว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษ ในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

จริงอยู่ แม้ในกฎหมายเถรสมาคมจะกำหนดลักษณะไว้ตามนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว พระภิกษุผู้ถูกคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจนั้น อาจไม่มีความผิดตามที่ถูกลงโทษก็เป็นได้ หากแต่ถูกการกระทำอันไม่ชอบมาพากลบางอย่างสร้างเรื่องสร้างหลักฐานจนแนบเนียน ก็เป็นได้ จึงเป็นสิ่งที่พระภิกษุพึงสำเหนียกและระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้ให้มาก ในส่วนของท่านผู้วินิจฉัยเองก็ตามที่ คงต้องใช้วิจารณญาณให้มากเช่นเดียวกัน มิเช่นนั้นจะเป็นการสนับสนุนผู้ไม่ประสงค์ดีไปเสีย อันมีผลต่อบุคลากรของพระศาสนา ทั้งมีผลต่ออายุ และความมั่นคงของพระศาสนาด้วย^{๖๐}

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

ในข้อ ๗) นั้น กำหนดเอาประวัติแห่งการดำรงตำแหน่งในชั้นต้นๆมาก่อนแล้ว โดยกำหนดว่า ต้องไม่ถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน มีข้อที่ควรพิจารณาดังนี้ การปลด หรือถูกถอดถอนนั้นเป็นโทษทางจริยาพระสังฆาธิการ เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรง ต้องไม่ถูกถอดถอนจากตำแหน่ง เพราะความผิด เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงนั่นเอง

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นพอสรุปได้ดังนี้ คือ ในการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ ๓ ข้อใหญ่ คือ

๑. **พรรษา** ในข้อพิจารณาเรื่องพรรษานี้ คงไม่ต้องกล่าวไว้ให้มากความ แต่จะพอสรุปได้ว่า การดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้น จักพิจารณาภิกษุผู้มีพรรษากาล ตั้งแต่ ๕ พรรษาขึ้นไปเข้ารับตำแหน่ง ส่วนจะเป็นตำแหน่งใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพรรษา ผู้จักได้รับพิจารณานั้นเอง

๒. **ประสบการณ์** ในข้อนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นข้อที่สามารถบ่งไปถึงด้านการศึกษาคือความรู้ และ ความสามารถในด้านการปกครองและการบริหาร จึงจัด ๒ ข้อกล่าวคือ ข้อ (๒) และ (๔) เข้าในหมวดนี้ หากมีการถามว่า เหตุใดจึงจัดการศึกษาเข้าในหมวดประสบการณ์ เนื่องจากความรู้นั้นมีใช้เฉพาะด้านการเรียนรู้ภายในสถาบันเพียงอย่างเดียว แต่หากว่าความรู้สามารถศึกษาได้จากการปฏิบัติจริงหรือการได้พบและคลุกคลีอยู่ในวงการนั้นๆ ก็สามารถกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ในด้านนั้นๆ หรือเรียกว่าผู้ชำนาญการก็อาจเป็นไปได้

๓. **ความประพฤติดีงาม** ในข้อนี้ผู้วิจัยได้มีความเห็นว่า ความประพฤติที่ดีงามนั้น บ่งบอกถึงศีลาจารวัตรอันดีงาม คือ ต้องเป็นผู้ที่รักษาศีลและมีระเบียบวินัยอันเคร่งครัด ซึ่งสามารถขยายผลไปถึงด้านสุขภาพที่ตามมาและความต่างพลอยอันเกิดจากอิทธิพลและเป็นนามาซึ่งความเชื่อมั่นกล่าวคือบุคคลรอบข้างมีศรัทธาในตัวภิกษุนั้นเป็นอย่างดี จึงได้รวมเอาข้อพิจารณาที่ (๓) , (๕) , (๖) , (๗) มาไว้ในหมวดนี้เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายจากการพิจารณาคุณสมบัติพระสังฆาธิการที่จะดำรงตำแหน่งที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น ต่อไปจะได้ขยายถึงการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ดังนี้ คือ

๑) ระดับเจ้าคณะใหญ่

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะใหญ่นั้น ได้กำหนดไว้ว่า “พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ

(๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพรราชาคณะ”^{๖๑}

^{๖๑} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งถอนพระสังฆาธิการ, ส่วนที่ ๑ ข้อ ๗.

เจ้าคณะใหญ่นั้น เป็นตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งเมื่อกล่าวโดยตำแหน่งนี้ได้ตราไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ดังนั้น ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่นี้ จึงจัดเป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการในส่วนกลาง และเป็นตำแหน่งเดียวเท่านั้นที่เป็นส่วนกลาง เขตปกครองคณะสงฆ์ที่เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครอง เรียกว่า หน ซึ่งมีข้อกำหนดในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ข้อ ๖ ดังนี้

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย แบ่งเป็น ๔ หน มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ๔ ตำแหน่ง คือ

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง มีเขตปกครอง ๖ ภาค คือ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ ภาค ๑๕

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ มีเขตปกครอง ๔ ภาค คือ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ ภาค ๗

๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก มีเขตปกครอง ๕ ภาค คือ ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ ภาค ๑๒

๔.เจ้าคณะใหญ่หนใต้ มีเขตปกครอง ๓ ภาค คือ ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ ภาค ๑๘

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตินิกาย มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุตปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกภาค

๒) ระดับเจ้าคณะภาค

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะภาคนั้น ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๐ ความว่า พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๒๐ และ

(๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ

(๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

(๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชอาคันตุกะชั้นเทพ หรือ

(๕) เป็นพระราชอาคันตุกะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือ เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) (๔) หรือ (๕) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

สำหรับการแต่งตั้งเจ้าคณะภาคนั้น ได้มีกำหนดไว้ในข้อ ๑๑ ความว่า ในการแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ ๖ และข้อ ๑๐ เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะภาคอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

ในกรณีที่เจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้เจ้าคณะภาคซึ่งได้รับแต่งตั้งแทนอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

๓) ระดับเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัด หมายถึง เจ้าคณะกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร^{๖๒}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- ๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป

หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี^{๖๓}

ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๑๔ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม^{๖๔}

๔) ระดับเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอ หมายถึง เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร^{๖๕}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

หรือเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะภาคอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่^{๖๖}

^{๖๒} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๒ ข้อ ๑๔.

^{๖๓} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งคณะพระสังฆาธิการ, ส่วนที่ ๓ ข้อ ๑๔.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖

^{๖๕} อ้างแล้ว

๕) ระดับเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบล หมายถึงเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะตำบลในจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษา^{๖๖} ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และ
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- (๔) เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือ

เป็นนักธรรมชั้นเอก

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะจังหวัดอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะภาค^{๖๗}

ในการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๒ เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ^{๖๘}

๖) ระดับเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฏมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง^{๖๙}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑. มีพรรษา ๕ และ

^{๖๖} พระศรีศาสนวงศ์(มีชัย วีรปญโญ), อธิบายกฏมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^{๖๘} อ้างแล้ว

^{๖๙} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙.

๒.เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น^{๗๐}

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังกัต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้นรวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ ๖ และข้อ ๒๖ แล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง^{๗๑}

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะภาค เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในส่วนเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พระภิกษุจะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ

(๓) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

(ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

(ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี^{๗๒}

สำหรับพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ

(๓) มีสมณศักดิ์

(ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก

(ข) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท

(ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัต ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี^{๗๓}

^{๗๐} พระศรีศาสนวงศ์(มีชัย วีรปญโญ), อธิบายกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๗๒} อ้างแล้ว

^{๗๓} อ้างแล้ว

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณา คัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อมหาเถรสมาคมพิจารณา

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคเป็นผู้ดำเนินการ^{๗๔}

๒.๒.๔ บทบาทพระสังฆาธิการ

พระธรรมญาณมุนี (วรรณ มนุญโญ) กล่าวว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง^{๗๕}

พระครูมงคลคีลวงค์ และคณะ กล่าวว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูงเด็กเล็กให้หันเข้ามาพึ่งพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อ พระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชน จึงเห็นได้ว่า

^{๗๔} อ้างแล้ว

^{๗๕} พระธรรมญาณมุนี (วรรณ มนุญโญ), การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัดพัฒนาวัดแล้วยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย^{๗๖}

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้งการนิคหกรรมหรือการวินิจฉัย อธิกรณ์ หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจริยาพระสังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

๑. ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชสวรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๒. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีที่มีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้สั่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน เพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

๖. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

๗. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

๘. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

^{๗๖} พระครูมงคลคีลวงค์, พระมหาอรุณ ธีรปญโญ และพระศรีรัตนมูณี. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อ้างใน พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจரியอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจரிய

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า "พระสังฆาธิการ" เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ "พระสังฆาธิการ" แปลตามรูปศัพท์ว่า "พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์" "พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง" ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง "พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์" มีตำแหน่งดังนี้

- ๑) เจ้าคณะใหญ่
- ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
- ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
- ๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า "พระสังฆาธิการ" ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หากได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไป ให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมาตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓)

แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้^{๗๗}

ตามบทบัญญัตินี้ ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นธุระในการอบรม และสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัด และพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังนั้นจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยอบรมทางจิต มีทั้งหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อประโยชน์ของตน
๓. ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความพระธรรมวินัยตามความชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน
๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ
๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

พระพุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาได้ โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ คำที่ใช้อยู่ คือ คำว่า “เผยแผ่” และ “เผยแพร่” คำว่า “เผยแผ่” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะของการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ คำว่า “เผยแพร่” หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงมีความใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยด้วยความคิดของ

^{๗๗} กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

ตนเองหรือศาสนาของตน^{๗๘} ในการเผยแพร่หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยคฤหัสถ์นิยมใช้คำว่า “เผยแพร่” เช่น อำนาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการคือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอันนับเป็นศาสนาประจำชาติ

องค์กร สมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะใช้คำว่าเผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์จะใช้คำว่าเผยแผ่... เช่น “พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาถ้าขาดการเผยแผ่แล้ว พระพุทธศาสนาจักไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้”

หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาดังนี้^{๗๙}

๑. อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔. แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธี และการปฏิบัติ

๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง

๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษา ธรรมบาลี เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรม ตามวัดต่างๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

๙. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถม ขึ้นไว้เพื่อให้เด็กที่ขาดสนได้ใช้ยืมเรียน

^{๗๘} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณโย), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒

การทำงานของคณะสงฆ์โดยเฉพาะงานด้านการเผยแผ่ ที่ถือได้ว่าเป็นบทบาทหลักของคณะสงฆ์และมีความโดดเด่นมาโดยตลอด มีผลทำให้สังคมมีคุณธรรม มีศีลธรรม สังคมมีความสงบสุขร่มเย็น เด็กๆ มีสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่ ลูกๆ มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ปัญหาต่างๆ ในสังคมมีน้อย แม้ปริมาณพระสงฆ์จะมีน้อย สื่อการสอนเพื่อการเผยแผ่มีน้อย เช่น ไม่มีหนังสือพิมพ์ ไม่มีวิทยุ ที วี อินเทอร์เน็ต อย่างสมัยทุกวันนี้ แต่การทำงานค่อนข้างจะมีคุณภาพ พระสงฆ์มีอุดมการณ์ในการทำงานมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจน แต่เพราะสื่อทั้งหลายไม่ส่งผลต่อการทำงานเผยแผ่ธรรมะ ตรงกันข้ามอาจเป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่ธรรมะด้วยซ้ำไป คณะสงฆ์จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนายุทธศาสตร์การเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ดังนี้

กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณี และปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น^{๔๐} มีการดำเนินการดังนี้

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแพร่ในที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมถึงตลอดการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ในหนังสือพิมพ์

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านกฤหัสถ์ มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย และโรงเรียนต่างๆ

^{๔๐} อ้างแล้ว, หน้า ๕๒

๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

นอกจากนั้น กิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จัดให้มีการเทศน์หรือปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอีกหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษา มีการประกวดเทียนพรรษา วันสงกรานต์มีการจัดพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การก่อเจดีย์ทราย การขนทรายเข้าวัด การรดน้ำดำหัวผู้เฒ่า การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

สรุป ยุทธศาสตร์การทำงานเผยแพร่ ของคณะสงฆ์ มีดังนี้

๑. ตั้งคณะทำงานของคณะพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาคณะหนึ่ง เพื่อศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ แยกแยะจัดกลุ่มจัดประเภทของปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ความจำเป็นและความเร่งด่วนของปัญหา สภาพปัญหาต่างๆ ในสังคม ตีกรอบของปัญหา วิเคราะห์สาเหตุการเกิดขึ้นของปัญหา วางกรอบการทำงานและเครือข่ายการประสานงานการเผยแพร่ให้ชัดเจนในทุกๆ ระดับ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภาคและส่วนกลาง

๒. จัดให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทุกระดับและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกองค์กร ให้มีการประชุมสัมมนา ระดมสมอง(brain storming) เพื่อให้เกิดการศึกษาหาข้อมูล สภาพปัญหาของสังคมว่า สังคมขณะนี้ มีปัญหาอะไรบ้าง มาแยกแยะปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วนของปัญหา และวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหานั้นเสนอต่อคณะทำงานของคณะสงฆ์ในวงที่กว้างมากขึ้น อาจมีคณะทำงานจากภาคประชาชน องค์กรของรัฐและเอกชนด้วย

ในการแสวงหาปัญหาเพื่อให้ได้ทราบปัญหาที่แท้จริง อาจมีการประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาต่างๆ ทุกระดับ เก็บรวบรวมรายงานการวิจัย หรือให้พระสงฆ์เราเอง ทำการศึกษาวิจัยในประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบ การทำงานหากทำไปบนฐานของข้อมูล มีฐานของงานวิจัยรองรับ คณะสงฆ์เราจะทำงานไปอย่างเข้มแข็ง เพราะหลักของโพชฌงค์ ๗ นั้น ข้อที่ว่า”ธัมมวิจย หรือ ธัมมวิจโย หรือ ธัมมวิจย” เป็นองค์คุณแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เปรียบเสมือนตัวดาบนอกนั้นอีก ๖ ข้อเปรียบเสมือนฝักดาบ

๓. วางกรอบการทำงานเผยแพร่ให้ชัดเจน กำหนดทิศทางการทำงานให้ชัดเจน ขึ้นนี้จะดำเนินการหลังจากได้ผลจากการสรุปกรอบแนวคิด ผลการศึกษาจากที่ประชุมมาแล้วเพื่อให้การทำงานเผยแพร่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เหมือนกองทัพของกำลังทหารโจมตีไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ไม่ให้เป็นกำลังที่กระจายแต่ไร้พลัง เพราะเห็นว่าการทำงานเผยแพร่ของคณะสงฆ์มีอิสรภาพมากเกินไปและเป็นอิสรภาพที่ไม่มีคุณภาพแต่กระจายแบบกระจายไร้ทิศทาง

คือ ประเภทต่างคนต่างทำขาดการวางแผนในการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพและเอกภาพในเชิงเป้าหมายและทิศทาง

๔. คณะพระสงฆ์เราควรมีสื่อ คือมีหนังสือพิมพ์ มีสถานีวิทยุ มีสถานีโทรทัศน์ หรือ ทีวี มีอินเทอร์เน็ต มี Website แต่ต้องให้มีการฝึกอบรมการรู้จักใช้สื่อทั้งหลายเหล่านี้เป็นอย่างดีและให้ถูกต้องจากผู้ที่เกี่ยวข้องด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ แต่ในส่วนของเนื้อหา นั้นต้องให้มีเนื้อหาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีกรณีตัวอย่างที่เป็นไปเพื่อแก้ประเด็นปัญหาที่สังคมกำลังประสบอยู่เป็นสำคัญ ตามผลสรุปจากคณะทำงาน ที่เห็นว่าเร่งด่วนและจำเป็น

๕. การวัดผลประเมินการเผยแผ่ ขั้นสุดท้ายทุกขั้นตอนในทุกเรื่อง ทุกประเด็น เพราะการทำงานทุกอย่างต้องมีการประเมินผลการทำงานเผยแผ่กันอย่างจริงจังเป็นช่วง ๆ เป็นระยะ ๆ อาจมีการตั้งคณะกรรมการฝ่ายประเมินผล ทั้งฝ่ายผู้ดำเนินการ ฝ่ายผู้รับผลการเผยแผ่หรือผู้บริโภคเพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขการทำงานเผยแผ่ต่อไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๖. ประการต่อมาที่คณะสงฆ์หรือหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องที่ควรจะต้องตระหนักหรือระมัดระวัง คือ ตามที่มีผู้ใช้วิธีการเผยแผ่ที่ทำท่าจะดี คือ การนำบทสวดมนต์ต่าง ๆ มาปรับใส่ทำนองเพลง กำลังเป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป แต่อยากเสนอว่าควรมีคนคอยดูแลสนับสนุนให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม ไม่ควรมองในด้านเผยแผ่ มองด้านดีเพียงอย่างเดียว เพราะต่อไปหากมีคนคิดดัดแปลงทำนองให้ผิดเพี้ยนมากเกินไป เช่น ใส่ทำนองดิสโก้เท็ก ทำนองเร๊ว ๆ เต็มในทำนองที่ไม่เหมาะสม แล้วจะมาคิดหาองค์กรแก้ภายหลัง อาจไม่ทันการณ์ เพราะบางทีเกิดจากเจตนาดี แต่อาจขาดความรู้เท่าทัน หรือไม่คาดคิดถึงผลเสียที่จะตามมา(เพลงให้มีเนื้อหาธรรมะนั้นดีแต่การปรับธรรมชาติให้เป็นเพลงหรือการลดเนื้อหาสาระของธรรมะนั้นไม่น่าจะเหมาะสม)

ดังนั้น ยุทธศาสตร์และมาตรการในการเผยแผ่ที่ได้รวบรวมมานี้น่าจะเป็นวิธีการที่ทำทนายของวงการพระสงฆ์เราในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อจะได้ดึงเอาศักยภาพของพระภิกษุสงฆ์ยุคใหม่ที่มากไปด้วยความรู้ความสามารถมีพระภิกษุสามเณรที่ได้เปรียญธรรมสูง ๆ มากขึ้น มีเรียนจบปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอกมากขึ้น ใครเทศน์ได้ บรรยายได้ ใครเขียนบทความได้ ใครเขียนนวนิยายได้ ใครเขียนหนังสือได้ ใครวิจัยเป็นให้ทำงานวิจัย ให้ทำงานตามที่ใครถนัด แต่เนื้อหาต้องดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกันตลอดจนรวบรวมเอาสื่อแขนงต่าง ๆ มารวมพลังกันแล้วทำงานให้เดินไปสู่ทิศทางเดียวกัน

สรุปได้ว่า เผยแผ่ หมายถึง ขยายออกไป หรือ ทำให้ขยายออกไป การเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักษาปฏิบัติธรรมและตระหนักในคุณค่าของพระพุทธศาสนา จนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุก ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีคุณสมบัติ

พื้นฐาน คือ มีอุดมการณ์ มีศีลจารวัตรตรงดงามและมีความรู้ความสามารถ จึงจะสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๖ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอวังน้อย

๒.๖.๑ บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

๑. การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเมื่อพระภิกษุประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วย่อม นำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนและบุคคลผู้พบเห็นโดยทั่วไป

๒. การสั่งสอนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเทศนา ปาฐกถาธรรม หรือเผยแผ่ธรรมทางสื่อมวลชน

๓. การทำกิจกรรมอันเป็นการสงเคราะห์ชาวบ้าน เช่น เป็นผู้นำติดต่อหน่วยราชการ ช่วยสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ เป็นผู้นำชาวบ้านในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ เช่นรักษาป่า ขุดลอกหนองบึง ส่งเสริมอาชีพสุจริต ตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ เป็นต้น

๔. จัดกิจกรรมอันเป็นประเพณีและศาสนพิธีในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาาร่วมกัน อันจะทำให้เกิดความรักสามัคคีในหมู่บ้าน ชุมชน สังคม รวมทั้งการถือโอกาสเทศนาธรรมสั่งสอนให้จดเว้นจากอบายมุข ให้ประพฤติดี หลีกหนีความชั่ว

๕. การเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม เช่น ฝึกสมาธิเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนา

๒.๖.๒ การแสดงธรรมและการปาฐกถาธรรม

การแสดงธรรมและการปาฐกถาธรรมของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย สามารถกระทำได้ทั้งภายในวัดและภายนอกวัด การเผยแผ่ภายในวัด เช่น มีการแสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ มีการบรรยายธรรมหรือพระธรรมเทศนาในวันอาทิตย์ ตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น ส่วนการเผยแผ่ภายนอกวัด เช่น การสนทนาธรรมตามบ้านเรือนประชาชนในโอกาสอันสมควร การบรรยายธรรมหรือการแสดงพระธรรมเทศนาตามที่มีผู้นิมนต์การแสดงธรรมหรือการปาฐกถาธรรมของพระภิกษุ หมายถึง การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข พระภิกษุจึงมีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรมดังนี้

๑. ภิกษุผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ

๒. แสดงธรรมตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้

๓. แสดงธรรมโดยเคารพต่อผู้ฟังธรรม ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นชนชั้นใด ไม่แบ่งแยกชั้นวรรณะ

๔. แสดงธรรมตามหลักองค์ธรรมกถึก คือ ธรรมที่ผู้แสดงธรรมควรตั้งไว้ในใจ ๕ ประการคือ

๑) แสดงธรรมไปตามลำดับ คือแสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยาก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นลำดับ

๒) ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความตามแนวเหตุผล

๓) แสดงธรรมด้วยเมตตา คือ สอนผู้ฟังด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้เป็นที่ประโยชน์แก่ผู้ฟังอย่างแท้จริง

๔) ไม่แสดงธรรมด้วยการเห็นแก่อาภิส คือ สอนโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน

๕) แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักเนื้อหาวิชา มุ่งแสดงธรรม ไม่กล่าวยกย่องตนเองและไม่กล่าวเสียดสี กล่าวชมผู้อื่น หรือกล่าว“ยกตนข่มท่าน”

๕. แสดงธรรมโดยยึดลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่า อากาโรที่ พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ๓ ประการคือ

๑) ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนให้กับผู้อื่นรู้แจ้งเห็นจริงตามด้วย

๒) แสดงธรรมด้วยเหตุและผล ไม่กล่าวเลื่อนลอย หรือกล่าวโดยไม่มีหลักฐานยืนยันชัดเจน

๓) แสดงธรรมให้เห็นจริง มองเห็นชัดเจนจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริง

๖. ผู้แสดงธรรมจะต้องประกอบไปด้วยความดี ๓ ประการคือ ไม่มีราคะ (ความกำหนัด) ไม่มีโทสะ (ความคิดประทุษร้าย) ไม่มีโมหะ (ความหลงผิด)

๗. แสดงธรรมโดยหลักการสอน ๔ วิธีคือ

๑) สอนด้วยวิธีละมุนละม่อม

๒) สอนด้วยวิธีรุนแรง (สอนโดยการว่ากล่าวตักเตือน)

๓) สอนด้วยวิธีละมุนละม่อมและรุนแรง

๔) ฆ่าเสีย (สอนโดยไม่ว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนบุคคลนั้นเลย)

๘. เมื่อแสดงธรรมถ้าจะระบุถึงบุคคล จะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ๖ ประการคือ

๑) เพื่อแสดงถึงการกระทำของคนโดยเฉพาะตัว

๒) เพื่อแสดงถึงอนันตริยกรรม (กรรมหนัก เช่น ฆ่าบิดามารดา เป็นต้น)

๓) เพื่อแสดงถึงพรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)

๔) เพื่อแสดงถึงบุพเพนิวาสานุสติญาณ (เป็นบุพเพสันนิวาส)

๕) เพื่อแสดงถึงทักษิณาวินิสา (ความบริสุทธิ์ของการทำบุญ)

๖) เพื่อไม่ละทิ้งสมมติของโลก (สิ่งที่สมมติขึ้น)

๙. การแสดงธรรมตามหลักการแสดงของพระพุทธเจ้า ๒ ประการคือ
แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรมโดยพิสดาร (แสดงแยกแยะหัวข้อธรรม)

๑๐. ไม่แสดงธรรมในเรื่องราวที่พระภิกษุไม่ควรสนทนากัน เช่น เรื่องพระราช
เรื่องโจร เรื่องสงคราม เป็นต้น

๑๑. แสดงธรรมในสิ่งที่เป็นคน เป็นประโยชน์ ต่อผู้ฟัง

๑๒. แสดงธรรมและฟังธรรมด้วยความเคารพ

๒.๖.๓ หน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญาแล้ว คณะสงฆ์
ยังจะต้องปฏิบัติภารกิจที่สำคัญ คือ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่
พระธรรมจะได้ผลดีนั้น คณะสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" คือเพื่อนที่แท้ ที่คอยชี้แนะ
แนวทางให้พุทธศาสนิกด้วยความหวังดี ซึ่งขอกล่าวโดยสรุป ๕ ประการ คือ

๑. สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี พระสงฆ์ต้อง
พยายามชักชวนและชี้แจงให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้มั่นใจในหลักคำ
สอนของพระพุทธศาสนา เช่น ถ้ามีบางคนเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาสอนหลักธรรมที่สูงเกินไป
กว่าสามัญชนจะปฏิบัติได้ ก็ชี้แจงให้เขาเข้าใจว่า ที่จริงแล้วพระพุทธศาสนาสอนธรรมะไว้ถึง ๓
ระดับ คือ

ระดับพื้นฐาน เน้นไปที่การประสบความสำเร็จ การมีความสุขแบบชาวโลก
การพึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ

ระดับกลาง เน้นไปที่ความมีคุณธรรมจริยธรรม

ระดับสูง เน้นไปที่การลดละกิเลสได้เด็ดขาด ธรรมะคำสอนของพระพุทธศาสนา
จึงเหมาะแก่คนทุกระดับ ใครพอใจหรือมีความสามารถปฏิบัติได้แค่ไหนเอาแค่นั้น แล้วค่อย
พัฒนาให้ก้าวสูงขึ้นไปตามลำดับ

อนึ่ง วิธีสร้างศรัทธาที่ดีที่สุดก็คือการสอนด้วยตัวอย่าง พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี
ปฏิบัติชอบ งดงามไปด้วยศีล สมบูรณ์ไปด้วยคุณธรรม มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ถึงจะไม่สั่งสอน
อะไรใครมาก ก็ทำให้ผู้พบปะเสวนาด้วยความเลื่อมใสได้เป็นอย่างดี

๒. สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในบางครั้งบาง
คนอาจจะไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มิใช่เพราะพระพุทธศาสนาไม่ดี แต่เพราะไม่
เข้าใจหรือเข้าใจผิด จึงเหมาะเอาว่าพระพุทธศาสนาไม่ดี ไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา ยกตัวอย่างเช่น
กล่าวหาว่าพระพุทธศาสนา สอนหลักธรรมที่ขัดกับการพัฒนาคนและสังคม
เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้กำจัดตัณหา โดยเขาให้เหตุผลว่า การจะพัฒนาอะไรได้นั้น
ต้องเร้าให้คนเกิดความอยาก เกิดความต้องการ เมื่อต้องการมาก ๆ ก็จะกระทำหรือพัฒนาตน

มากขึ้นเอง พระพุทธศาสนาสอนให้ละความอยากก็เท่ากับสอนให้คนงอมืองอเท้า ไม่สร้างสรรค์ นั่นเองพระสงฆ์ผู้เผยแผ่ธรรมจะต้องสามารถชี้แจงให้เกิดความเข้าใจให้ได้ว่า ความอยากที่เรียกว่า "ตัณหา" นั้น เป็นความโลภและทุจริต คนที่อยากด้วยอำนาจความโลภและทุจริต ย่อมจะกระทำการอะไรเพื่อตนเองและสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมเป็นอย่างมาก ถ้ายิ่งเร้าให้คนเกิดความอยากชนิดนี้มากเท่าใด สังคมก็จะเต็มไปด้วยคนโลภ คนทุจริต คนที่เอารัดเอาเปรียบสังคม หาความสงบสุขได้ยาก ความอยากอย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้พยายามลดละให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ความอยากสร้างสรรค์ เช่น อยากทำความดี อยากช่วยเหลือคนอื่น อยากเรียนหนังสือให้มีความรู้มาก ๆ เพื่อออกไปรับใช้ชาติ ท่านเรียกว่า "ธรรมฉันทะ" คนที่มีความอยากชนิดนี้เป็นคนไม่โลภ ไม่ทุจริต จะตั้งหน้าตั้งตาทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความอยากชนิดนี้เท่านั้นที่สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง สรุปให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ "พระพุทธศาสนาสอนให้กำจัดความอยากที่เรียกว่าตัณหา แต่ให้พัฒนาความอยากที่เรียกว่า ธรรมฉันทะ"

๓. สอนให้ละความชั่ว คนทุกคนชอบความดีเกลียดความชั่ว แต่ทั้ง ๆ ที่ชอบความดีเกลียดความชั่ว ในบางครั้งบางคนก็อดทำความชั่วไม่ได้ เพราะความหลงผิดบ้าง เพราะจิตใจไม่เข้มแข็งพอบ้าง หน้าที่ของพระสงฆ์อีกประการหนึ่งก็คือ พยายามหาวิธีให้คนละทำความชั่วแต่ให้พึงทำความดีให้ได้ สิ่งใดบอกให้เข้าใจได้ก็บอก สิ่งใดบอกด้วยปากไม่ได้ผลก็ต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ดังกรณีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) เดินไปเห็นเนื้อติดบ่วงนายพรานอยู่จึงปล่อยเนื้อตัวนั้น แล้วแอบวงผูกขาตนเองแทน เมื่อนายพรานเจ้าของบ่วงมาพบเข้า จึงสำนึกว่าท่านมาแสดงปริศนาธรรม มาสั่งสอนตนในห้วงเวลาการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งนายพรานก็ยอมทำตามคำสั่งสอนของสมเด็จพระพุฒาจารย์ จึงเลิกอาชีพการเป็นนายพรานนับตั้งบัดนั้น ดังนี้ เป็นต้น

๔. สนับสนุนให้ทำความดี พระสงฆ์ต้องสร้างเสริมกำลังใจให้คนทำความดี มีเทคนิควิธีแนะนำที่เหมาะสมแก่บุคคล เพราะคนเรานั้นมีพื้นฐานและความสนใจไม่เหมือนกัน ผู้สอนจึงต้องรู้จักปรับวิธีการแนะนำสั่งสอนให้เหมาะสมแก่คนแต่ละคนว่าจะเป็นเรื่องใด ดังกรณีผู้ปฏิบัติสมาธิ บ่นกับอาจารย์สอนสมาธิรูปหนึ่งว่า เขาหมัดกำลังใจปฏิบัติแล้ว ยิ่งปฏิบัติเท่าใดก็ยิ่งแต่ความฟุ้งซ่าน ไม่ได้ผลอะไรเลย อาจารย์ตอบว่า "อย่างน้อยโยมก็ได้แล้ว คือได้ความรู้ว่าจิตโยมฟุ้งซ่าน ถ้าปฏิบัติต่อไปเรื่อย ๆ โยมก็อาจจะได้มากกว่านี้ ขอให้ทำต่อไปเถอะ ความดีมิใช่ทำได้ในภายในวันสองวัน อย่างนี้เป็นต้น"

๕. สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา ถึงพระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระธรรมวินัย (พระพุทธศาสนา) ก็ยังคงอยู่ เพราะได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมา พุทธบริษัททั้งหลาย โดยเฉพาะภิกษุบริษัทมีหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรงจึงต้องสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพไว้ด้วย ศาสนทายาทที่มีคุณภาพจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ คือ

๑) มีความรู้พระพุทธศาสนาดี

๒) มีความประพฤติดี สามารถปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาจนได้รับผลแห่งการปฏิบัติ

๓) มีความสามารถในการถ่ายทอด คือ ชี้แจงหลักการของพระพุทธศาสนาให้คนอื่นเข้าใจได้

๔) เมื่อมีภัยเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา พร้อมทั้งจะปกป้อง

สรุป การเผยแผ่นั้นจะต้องมีการสืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น การสร้างบุคลากรไว้สืบทอดพระพุทธศาสนานั้นเปรียบได้ดังตระกูลที่ไม่มีทายาทสืบทอด แม้จะมั่งคั่งมั่นคงเพียงใดในเบื้องต้น ที่สุดก็จะอยู่ไม่ได้ เปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนา แม้จะมีคำสอนที่ดีพิเศษเพียงใด ถ้าขาดศาสนทายาทสืบทอดต่อกันมา ก็สูญสลายไปเช่นนั้น" ฉะนั้น คณะสงฆ์ที่มองการณ์ไกล จึงพยายามสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสถาพรต่อไป

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรจะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่นสอนหนังสือในโรงเรียน^{๔๑}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหาร

^{๔๑}พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโณ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๑๐๔.

กิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวน พระราชาคณะการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริม ด้านการศึกษาแก่ พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจการด้านพระพุทธรักษา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมี ระเบียบ^{๔๒}

พระปลัดเกียรติก้อง สันทวีวรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆา ธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการ จัดการ ศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียนและอุปสรรค อื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธรักษา โดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๔๓}

พระมหาประสิทธิ์ สระทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการ พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตาม พรรษาและระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกชุมชนต่างกัน มีบทบาทการพัฒนา คุณภาพ ชีวิตประชาชนของพระสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วน ระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกบาลี และระดับการศึกษาแผนกสามัญ ต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๔๔}

^{๔๒}พระชนดล นาคพิพัฒน์, การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๔๓}พระปลัดเกียรติก้อง สันทวีวรกุล, บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๘, หน้า ๔๑.

^{๔๔}พระมหาประสิทธิ์ สระทอง, “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอ ปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(จิตวิทยาชุมชน), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘).

พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวิโส (ไกรจันทร์) เรื่อง การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิก จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่ำกว่านักธรรมเอกและนักธรรมเอก มีทัศนะต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน ก็ไม่ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างใด^{๔๕}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถือธุดงค์วัตร เป็นเครื่องขัดเกลากิเลส เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติตามมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนา การศึกษา สาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่นๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๔๖}

พระมหามณเฑียร วรรณโม (ชัยเกลี้ยง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่นๆอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

^{๔๕} พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวิโส (ไกรจันทร์), “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิก จังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา)*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗).

^{๔๖} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)*, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๔๗}

พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน^{๔๘}

พระมหาปัญญา สุขสงค์ ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณ) ผลการศึกษาพบว่า พระพิศาลธรรมพาที เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทเกื้อกูลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาสังคม ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหา มลภาวะ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในด้านการเผยแผ่ ประชาชนได้รับการอบรมให้เข้าใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา นำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นคนดี อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข^{๔๙}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุขศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตฺสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ในการเอานำหลักธรรมมาพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษา

^{๔๗}พระมหาณเฑียร วรธมโม (ชัยเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๔๘}พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๔๙}พระมหาปัญญา สุขสงค์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณ)”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, (มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๑).

คือชุมชนวัดโนนเมืองที่พระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งหมายไว้คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง ส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้นำเนืงการฝ่ายกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลจากการศึกษาปรากฏว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๙๐}

สรุปได้ว่า คณะสงฆ์ต้องเป็นทั้งหัวหน้า ผู้นำและผู้ประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ เพราะคณะสงฆ์มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะสงฆ์ตั้งเอาไว้จึงต้องบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามบทบาทที่ได้รับอย่างเต็มความสามารถ โดยนำบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและทันยุคสมัยปัจจุบัน

๒.๗.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระกิตติศักดิ์ ยโสธร ได้ศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม พบว่า ในด้านการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำ ปรึกษา สอนทบทวนปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อื่นอีกซึ่งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือ พุทธธรรมกันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วนเท่านั้นที่ได้หันมานับถือพุทธธรรม เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็

^{๙๐} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม วิฑิตีโล)”, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

ตาม ก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๙๑}

พระวุฒิกर्ณ วุฒิกโร ได้ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชวรมุนีมีจุดเด่น คือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษารวมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอได้ ๔ ประเภท ดังนี้ คือ ๑. เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจ เพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒. เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓. เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา ๔. เนื้อหาประเภทวิชาการ จากการศึกษาวิจัยหนังสือและผลงานของพระราชวรมุนี จำนวน ๔๒ เรื่อง พบว่า พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่หรือนำเสนอพุทธธรรมที่เด่นชัด ๖ วิธี คือ ๑. การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ๒. นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ ๓. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิตปรีชา ค่ำคม โคลง บทประพันธ์ และบทกลอน เป็นต้น ๔. นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ๕. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย ๖. นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^{๙๒}

พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี ได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสฺสุโธ) พบว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบัน ของหลวงพ่อกุณ หลักธรรมคำสอนทางพุทธธรรมที่ท่านใช้ในการเผยแผ่หรือประกาศและวิธีการเผยแผ่ที่ท่านใช้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึง ผู้ฟังง่ายที่สุด ไม่ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ตลอดถึงการใช้บุคลิกลักษณะคือท่านนั่ง การพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ ความสัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่ที่มีคนทุกชนชั้นตั้งแต่กษัตริย์คนรวย คนจนต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการ และทัศนคติของคนเหล่านั้น ที่มีต่อหลวงพ่อกุณ^{๙๓}

พระมหาสัญญา ปญฺญาวิจิตฺโต ได้ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กญฺจนิโก, “หลวงตา” – “แพรเยื่อไม้”) พบว่า การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กญฺจนิโก, “หลวงตา” – “แพรเยื่อไม้”) ทั้ง ๓ ประเภทคือ ๑. การเทศนา (เทศน์มหาชาติ และเทศน์ธรรมวัตร)

^{๙๑} พระกิตติศักดิ์ ยโสธร, “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่ พุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๙๒} พระมหาวุฒิกอร์ณ วุฒิกโร, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๙๓} พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวิทยาคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

๒. การปาฐกถา – บรรยายธรรม อภิปราย สนทนา และโต้ว่าที่ ๓. เขียนหนังสือ บทความวรรณกรรมเรื่องสั้นต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ ๔ วิธี คือ ๑. การนำเสนอโดยตรง ๒. การนำเสนอโดยเปรียบเทียบ ๓. การนำเสนอโดยใช้เชื่อมโยง ๔. การนำเสนอโดยใช้ตัวอย่าง และจากการศึกษาแนวทางการใช้สำนวนภาษาของท่าน ซึ่ง ปรากฏอยู่ในรูปแบบดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะเด่น ๓ ประการ คือ ๑. การใช้ถ้อยคำ มีการใช้คำง่าย และการใช้คำเชิงสัพยอก ๒. การใช้ภาพพจน์ มีการใช้ภาพพจน์อุปมา ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน และภาพพจน์การเรียงเสียงธรรมชาติ ๓. การใช้สำนวนพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำพังเพย คำคม คำกลอน และแหล่มาประกอบ^{๔๔}

พระมหาสมณฺ์ สนฺตสิโร ได้ทำการศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม พบว่า ด้านการเผยแผ่พุทธธรรม พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทิสสนา สมาทปนา สมุตเตสนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสาธกัจจนหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่าง แจ่มแจ้งเหมือนกับพระพุทธเจ้าทรง แสดงเองด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพุทธธรรมมาก่อนก็หันมานับถือพุทธธรรมประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์ จูพนินรุตติ มหานิรุตติ เนตติ เปฏโกปเทส และวันณนิตติ^{๔๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่นั้นต้องอาศัยหลักพุทธธรรมและประกอบด้วยกรรมวิธีในการเผยแผ่ เช่น ให้คำแนะนำ ปรีกษา สนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมให้บุคคลทั่วไปเข้าใจหลักธรรมอันลึกซึ้ง ด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบและตอบปัญหาธรรม เป็นต้น เนื้อหาพุทธธรรมที่จะนำมาเผยแผ่จะต้องมีส่วนสำคัญคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน ทำให้สามารถเข้าใจในหลักพุทธธรรมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

^{๔๔} พระมหาสัญญา ปญฺญาวิจิตโต, “การศึกษารูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๔๕} พระมหาสมณฺ์ สนฺตสิโร, “การศึกษามโนทัศน์ของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่ พุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระมหาสุชนา โรจนวาท ได้ทำการศึกษาบทบาทของ พระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม พบว่า ด้านเผยแผ่พุทธธรรมพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พุทธธรรมในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิถิชาภูติ การเป็นสมณทูตในเทวโลกและยมโลก แล้วนำ เรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก และการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^{๙๖}

ประเสริฐ ชัยพิภุสิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” ผลของการศึกษาวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้าน ชาวเขามบ้านห้วยปง มีวิธีการที่เหมาะสมและเป็นไปได้ง่ายเป็นค่อยไปไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณีและความรู้สึกนึกคิดของชาวเขา คือ การนำเอาวิธีการของกระบวนการมีส่วนร่วมของ ชาวเขามาเป็นปัจจัยหลักในการค้นหาปัญหา แก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเอง ขณะเดียวกันก็จะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิธีการที่กระตุ้นทำให้ชาวเขามีความตระหนักว่าเป็นกิจกรรมที่เขาเป็นส่วนเป็นเจ้าของ มีส่วนรับผิดชอบ และมีส่วนได้รับผลประโยชน์ผลที่เกิดขึ้นย่อมทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ มีคุณค่าและมีความยั่งยืน สืบทอดต่ออย่างชนรุ่นหลังต่อไป^{๙๗}

ธีรฤทธิ ทองโอษฐ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน มีการปฏิบัติศาสนกิจด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน^{๙๘}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้ศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรมโดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมา นับถือ

^{๙๖} พระมหาสุชนา โรจนวาท, “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๙๗} ประเสริฐ ชัยพิภุสิต (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต) พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{๙๘} ธีรฤทธิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔).

พระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่าน เป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๙๙}

พระพุทธระกูล หลินกู ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุทธโมลี (หลวงพ่สมพงษ์ ขนดีโก) ในอำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถมีน้อยรูปที่จะเผยแผ่คำสั่งสอนนั้นให้บรรลุผลได้^{๑๐๐}

พระมหาศักดิ์พิชิต จานสิทุโธ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภาททจารี)” ผลการศึกษาพบว่า พระวิสุทธาธิปติได้ใช้สื่อตัวท่านเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญ มีรูปแบบการนำเสนอด้วยวิธี นำเสนอโดยตรง นำเสนอโดยการเปรียบเทียบ อุปมา อุปมัย นำเสนอโดยการใช้อัตถุภาพ นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์ และนำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม โคลง กลอนประกอบ นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียงและมีการใช้สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การสร้างวัตถุมงคล บทความ แถบบันทึกเสียง^{๑๐๑}

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ละท่านมีการเผยแผ่แตกต่างกัน แต่พอสรุปได้ ดังนี้ การเทศนา (เทศน์มหาชาติ และเทศน์ธรรมจักร) ๒. การปาฐกถา – บรรยายธรรม อภิปราย สนทนา และไต่ถามที่ ๓. เขียนหนังสือ บทความ วรรณกรรมเรื่องสั้นต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ ๔ วิธี คือ ๑. การนำเสนอโดยตรง ๒. การนำเสนอโดยเปรียบเทียบ ๓. การนำเสนอโดยการใช้อัตถุภาพ ๔. การนำเสนอโดยการใช้อัตถุภาพ และจากการศึกษาแนวทางการใช้สำนวนภาษาของท่าน วิธีการเผยแผ่ที่ใช้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึง ผู้ฟังง่ายที่สุด ไม่ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ตลอดถึงการใช้นุคลิกลักษณะคือท่านั้น การพูดภาษาพื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขึ้นให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ

^{๙๙} พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม, “บทบาทของพระอาณัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

^{๑๐๐} พระพุทธระกูล หลินกู, “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุทธโมลี (หลวงพ่สมพงษ์ ขนดีโก) ในอำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗).

^{๑๐๑} พระมหาศักดิ์พิชิต จานสิทุโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภาททจารี)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

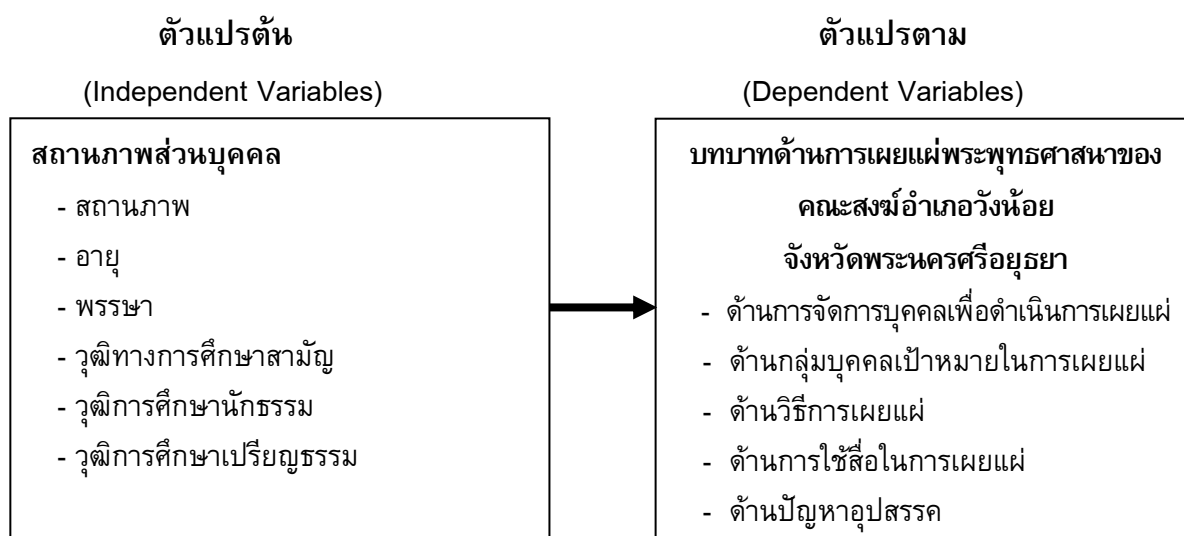
จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ หน้าที่และสิทธิ ซึ่งผูกพันอยู่กับสภาพหรือฐานะตำแหน่งทางสังคมโดยที่สังคมจะกำหนดหรือคาดหวังบทบาทและบุคคลในแต่ละสถานภาพ หรือฐานะตำแหน่งไว้เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในสถานภาพ หรือตำแหน่งนั้นๆ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ บทบาทของคณะสงฆ์นั้นมียุ่มามากมาย แต่หลักๆ คือภารกิจในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ มี ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งภารกิจที่สำคัญยิ่งคือ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งต้องใช้ทั้งความสามารถของผู้เผยแผ่เอง เนื้อหาพุทธธรรมที่เหมาะสมกับผู้ฟังและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่ให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะอำนวยประโยชน์แก่ประชาชน สังคมและประเทศชาติให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างถ่องแท้และปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ การเผยแผ่นั้นจะต้องมีการสืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น การสร้างบุคลากรไว้สืบทอดพระพุทธศาสนานั้นเปรียบได้ดังตระกูลที่ไม่มีทายาทสืบทอด แม้จะมั่งคั่งมั่นคงเพียงใดในเบื้องต้น ที่สุดก็จะอยู่ไม่ได้ เปรียบเหมือนกับพระพุทธศาสนา แม้จะมีคำสอนที่ดีพิเศษเพียงใด ถ้าขาดศาสนทายาทสืบทอดต่อกันมา ก็สูญสลายไปเช่นนั้น" ฉะนั้น คณะสงฆ์ที่มองการณ์ไกลจึงพยายามสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสถาพรต่อไป

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย(Conceptual Framework) ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือสถานภาพส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม วุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๕ ด้านคือ ด้านการจัดการบุคคลเพื่อดำเนินการเผยแผ่ ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ ด้านวิธีการเผยแผ่ ด้านการใช้สื่อในการเผยแผ่และด้านปัญหาอุปสรรคในบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

๑. ศึกษาหลักการแนวคิดทฤษฎี ระเบียบและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ พระสงฆ์ภายในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีจำนวน ๓๔๙ รูป (ข้อมูลจากสำนักงานเจ้าคณะอำเภอวังน้อย วัดพะยอม เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔) โดยใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มศึกษา

กำหนดกลุ่มประชากรจากการให้ตอบแบบสอบถาม คือคณะสงฆ์ทั้งหมดในเขตอำเภอวังน้อย คือ ผู้ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุ-สามเณร ที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอวังน้อย ทั้งหมด จำนวน ๓๔๙ รูป

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ที่	วัด	เจ้าอาวาส	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	พระภิกษุ
๑	วัดศิวาราม	๑	๑	๓๐
๒	วัดราษฎร์บรรจง	๑	๑	๘
๓	วัดวงษ์สวรรค์	๑	๑	๑๐
๔	วัดหนองโสน	๑	๑	๖
๕	วัดลำบัว	๑	๑	๑๐
๖	วัดบ้านช้าง	๑	๑	๑๐
๗	วัดสหกรณ์ธรรมนิมิต	๑		๑๕
๘	วัดธรรมาราม	๑	๑	๕
๙	วัดศรีประชา	๑	๑	๒๒
๑๐	วัดน้อมประชาสรรค์	๑	๑	๕
๑๑	วัดมณฑลประสิทธิ์	๑		๒๐
๑๒	วัดธรรมจริยา	๑	๑	๑๐
๑๓	วัดลำพระยาราชภัฏ์เจริญธรรม	๑	๑	๑๐
๑๔	วัดสว่างอารมณ์	๑	๑	๗
๑๕	วัดไพฑูริย์ถนิมาราม	๑	๑	๑๐
๑๖	วัดธรรมจริยา	๑		๖
๑๗	วัดสุคันธาราม	๑	๑	๑๑
๑๘	วัดลาดทราย	๑	๑	๒๓
๑๙	วัดห้วยจระเข้	๑	๑	๑๐
๒๐	วัดกุฎีประสิทธิ์	๑	๑	๑๔
๒๑	วัดทองจันทร์การาม	๑	๑	๑๐
๒๒	วัดสันติธรรมาราม	๑	๑	๙
๒๓	วัดพะยอม	๑	๒	๔๔
รวม		๒๓	๒๑	๓๐๕
รวมทั้งสิ้น		๓๔๙		

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถาม(Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับ “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยมีลักษณะเครื่องมือดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ(Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่หลักธรรม

ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)^{๑๐๒} ตามแบบของ Likert Scale มี ๕ ระดับ คือ

ระดับความคิดเห็น

๕	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
๔	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นมาก
๓	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นปานกลาง
๒	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นน้อย
๑	หมายความว่า	ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อยพระนครศรีอยุธยา โดยมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด(Open Ended Question)

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. ศึกษาเอกสารต่าง ๆ จาก ตำรา บทความ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ นำไปออกแบบและสร้างแบบสอบถาม

๒. เมื่อได้สร้างแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอต่อคณะอาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษาและให้ท่านผู้เชี่ยวชาญ(Expert) ๕ ท่าน คือ

๑) พระครูบรรลิกขการ (บุญเสริม คมกีรปญฺโญ)ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{๑๐๒} พวงรัตน์ ทวีรัตน์, วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒.

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทรพล ใจเย็น รักษาการหัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) อาจารย์ ดร. พิเชฐ ทั้งโต อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ รักษาการรองหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบความถูกต้องของภาษา ความชัดเจนของภาษาและความครอบคลุมของเนื้อหา ซึ่งได้ค่า IOC เท่ากับหรือมากกว่า ๐.๕ ขึ้นไป และปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้แบบสอบถามข้อนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเรียบร้อยแล้ว

๓. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วใช้ (Try Out) วัดในเขต อำเภอบางปะหัน จำนวน ๑๐ วัด ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๓๐ รูป และนำข้อมูลมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา ของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient)^{๑๐๓} ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้ง ๓๐ ฉบับ เท่ากับ .๙๖๕

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบถูกต้องแล้วไปจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับจริงและนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเป้าหมายต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้วางแผนทางในการดำเนินการ ดังนี้

๑. ผู้วิจัยได้ติดต่อกับทางบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือเกี่ยวกับขอความร่วมมือในการทำวิจัย ไปวัดต่าง ๆ ในอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งหมด ๒๑ วัด

๒. ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ในวัดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๔๙ ฉบับ และรับกลับคืนมาด้วยตนเอง

๓. หลังจากเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในวัดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๔๙ ฉบับ แล้วผู้วิจัยจะได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของการตอบแบบสอบถามของแต่ละฉบับ เมื่อตรวจสอบแล้วพบว่าการตอบแบบสอบถามนั้นสมบูรณ์ ก็จะมีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

^{๑๐๓} ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (บุรีรัมย์ : สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๖๑.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติดังต่อไปนี้

๑. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อหาค่าสถิติร้อยละ (Percentage)^{๑๐๔} ใช้สำหรับอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตำแหน่ง อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษานักธรรม และวุฒิทางการศึกษาบาลี ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้อธิบายระดับบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เกณฑ์การแปลค่าเฉลี่ย

ค่าเฉลี่ย	ระดับความเห็น
๔.๕๐ – ๕.๐๐	ระดับความเห็นมากที่สุด
๓.๕๐ – ๔.๔๙	ระดับความเห็นมาก
๒.๕๐ – ๓.๔๙	ระดับความเห็นปานกลาง
๑.๕๐ – ๒.๔๙	ระดับความเห็นน้อย
๑.๐๐ – ๑.๔๙	ระดับความเห็นน้อยที่สุด

๒. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) สำหรับนัยสำคัญสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ ๐.๐๕

^{๑๐๔} บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๔๓).

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ ตำแหน่งคณะสงฆ์ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมและวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อระดับบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ แนวทางการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมและวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (N = ๓๔๙)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
สถานภาพ		
พระสังฆาธิการ	๓๔	๙.๗
พระลูกวัด	๓๑๕	๙๐.๓
รวม	๓๔๙	๑๐๐.๐
อายุ		
๒๐ – ๓๐ ปี	๑๓๐	๓๗.๒
๓๑ – ๔๐ ปี	๑๑๒	๓๒.๑
๔๑ – ๕๐ ปี	๔๔	๑๒.๑
๕๑ – ๖๐ ปี	๓๖	๑๐.๓
๖๑ ปีขึ้นไป	๒๗	๗.๗
รวม	๓๔๙	๑๐๐.๐
จำนวนพรรษา		
ต่ำกว่า ๕	๑๗๕	๕๐.๑
๕-๑๐ พรรษา	๗๑	๒๐.๓
๑๑-๑๕ พรรษา	๕๐	๑๔.๓
๑๖-๒๐ พรรษา	๒๐	๕.๗
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓๓	๙.๕
รวม	๓๔๙	๑๐๐.๐
วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓๐๓	๘๖.๘
ปริญญาตรี	๓๑	๘.๙
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๕	๔.๓
รวม	๓๔๙	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
วุฒิทางการศึกษาทางธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๑๑๐	๒๑.๕
นักธรรมชั้นโท	๓๘	๑๐.๙
นักธรรมชั้นเอก	๓๐	๘.๖
ไม่มีวุฒินักธรรม	๑๗๑	๔๙.๐
รวม	๓๕๙	๑๐๐.๐
วุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม		
ประโยค ๑ – ๒	๕๑	๑๔.๖
เปรียญธรรม ๓ – ๖ ประโยค	๒๙	๘.๓
เปรียญธรรม ๗ – ๙ ประโยค	๔	๑.๑
ไม่มีวุฒิปเรียญธรรม	๒๖๕	๗๕.๙
รวม	๓๕๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถอธิบายได้แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

ตำแหน่งคณะสงฆ์ พระลูกวัด มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๓ รองลงมาคือตำแหน่งพระสังฆาธิการ คิดเป็นร้อยละ ๙.๗ ตามลำดับ

อายุ มีอายุ ๒๐-๓๐ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๒ รองลงมาคืออายุ ๓๑ – ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๑ อายุ ๔๑ – ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖ อายุ ๕๑ – ๖๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓ สุดท้ายอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๗.๗ ตามลำดับ

จำนวนพรรษา ต่ำกว่า ๕ พรรษา มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑ รองลงมาคือ ๕ – ๑๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ ถัดมาคือ ๑๑ – ๑๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓ ถัดมา คือ ๒๑ พรรษาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๙.๕ และสุดท้ายคือมี ๑๖-๒๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๕.๗ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาสายสามัญ มีการศึกษามากกว่าปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๘ รองลงมาคือ ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘.๙ สุดท้ายคือ สูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๔.๓ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษานักธรรม ไม่มีวุฒินักธรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐ รองลงมา คือ นักธรรมชั้นตรี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๕ ถัดมาคือ นักธรรมชั้นโทคิดเป็นร้อยละ ๑๐.๙ และ สุดท้ายคือ นักธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีวุฒิปเรียญธรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๙ รองลงมาคือเปรียญธรรม ๑-๒ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๖ ถัดมาคือ เปรียญธรรม ๓-๖ ประโยค คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ และสุดท้ายคือเปรียญธรรม ๗ – ๙ ประโยค คิดเป็นร้อยละ ๑.๑ ตามลำดับ

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย โดยภาพรวมและจำแนกตามรายด้าน ได้แก่ การจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ สื่อในการเผยแผ่ สุดท้ายคือ ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ – ๔.๘

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาท

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย โดยภาพรวม (N = ๓๔๙)

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย	μ	σ	ระดับ บทบาท
๑. การจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๓.๕๗	.๙๘๐	มาก
๒. กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	๓.๔๘	.๙๘๔	ปานกลาง
๓. วิธีการเผยแผ่	๔.๐๒	.๗๒๘	มาก
๔. สื่อในการเผยแผ่	๓.๔๘	.๙๕๖	ปานกลาง
๕. ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่	๓.๖๒	.๙๑๖	มาก
ภาพรวม	๓.๖๔	.๖๘๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก สำหรับด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่และสื่อในการเผยแผ่ อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย

ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่

(N = ๓๔๙)

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่		μ	σ	ระดับ บทบาท
๑.	มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานสำหรับพระนักเผยแผ่	๓.๕๖	๑.๗๕๑	มาก
๒.	มีการคัดสรรพระนักเผยแผ่จากทุกตำบลคณะสงฆ์	๓.๔๕	๑.๐๙๖	ปานกลาง
๓.	จัดให้มีการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่อย่างทั่วถึง	๓.๕๒	๑.๑๖๑	มาก
๔.	จัดตั้งกองทุนในด้านการเผยแผ่	๓.๔๙	๑.๒๒๖	ปานกลาง
๕.	ยกย่องเชิดชูเกียรติพระผู้ปฏิบัติหน้าที่พระนักเผยแผ่	๓.๖๘	๑.๒๐๔	มาก
๖.	จัดตั้งกองทุนสนับสนุนให้พระมีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี	๓.๗๒	๑.๑๖๒	มาก
๗.	จัดตั้งกองทุนสนับสนุนให้พระมีการศึกษาสายสามัญระดับเตรียมอุดมจนถึงอุดมศึกษา	๓.๕๙	๑.๑๙๗	มาก
ภาพรวม		๓.๕๗	.๙๘๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อเรื่องมีการคัดสรรพระนักเผยแผ่จากทุกตำบลคณะสงฆ์และจัดตั้งกองทุนในด้านการเผยแผ่ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาท
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย
ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ (N = ๓๔๙)

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่		μ	σ	ระดับ บทบาท
๑.	สาธารณทั่วไป	๓.๙๗	.๙๔๕	มาก
๒.	กลุ่มนักเรียน โรงเรียนต่างๆ	๓.๙๘	๑.๐๗๘	มาก
๓.	กลุ่มข้าราชการ	๓.๔๔	๑.๑๔๕	ปานกลาง
๔.	กลุ่มพนักงานบริษัท	๓.๓๒	๑.๒๑๗	ปานกลาง
๕.	คณะครูในโรงเรียนต่าง	๓.๖๑	๑.๒๒๖	มาก
๖.	ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกอบต. อบจ.	๓.๕๑	๑.๒๗๔	มาก
๗.	นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย	๓.๔๗	๑.๒๗๒	ปานกลาง
๘.	กลุ่มนักการเมือง ปัจจุบันได้แก่ นายก รัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ	๓.๒๖	๑.๔๑๐	ปานกลาง
๙.	กลุ่มข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่ปัจจุบันนี้ ได้แก่ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ในระดับสูง	๓.๒๔	๑.๓๕๒	ปานกลาง
๑๐	กลุ่มนักธุรกิจใหญ่	๓.๑๔	๑.๓๔๘	ปานกลาง
ภาพรวม		๓.๔๘	.๙๘๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ข้อกลุ่มข้าราชการ กลุ่มพนักงานบริษัท นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย กลุ่มนักการเมือง ปัจจุบันได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ กลุ่มข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่ ปัจจุบันนี้ ได้แก่ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจในระดับสูง และกลุ่มนักธุรกิจใหญ่ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาท
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย
ด้านวิธีการเผยแผ่ (N = ๓๔๙)

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย ด้านวิธีการเผยแผ่		μ	σ	ระดับ บทบาท
๑	การแสดงธรรมที่วัดในวันธรรมสวนะ (วันพระ)	๔.๓๘	.๗๙๙	มาก
๒	การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา	๔.๓๒	.๘๔๐	มาก
๓	จัดให้มีการปฏิบัติธรรมในวันเฉลิมพระชนมพรรษา	๔.๓๔	๒.๖๕๗	มาก
๔	จัดบรรพชา-อุปสมบทในโอกาสต่างๆ	๓.๙๒	.๙๖๐	มาก
๕	การจัดบวชศีลจาริณี (บวชชีพราหมณ์)	๓.๖๕	๑.๐๓๓	มาก
๖	การจัดบรรยายธรรมในการบำเพ็ญกุศลศพ	๓.๗๘	.๙๘๕	มาก
๗	ไม่ทำร้ายใครหรือฆ่าใคร ไม่ไปบังคับใครเขาด้วย กำลังให้เขาเชื่อ	๓.๙๕	๑.๒๐๖	มาก
๘	ไม่โจมตีใคร มุ่งให้อธิบายว่าพระพุทธศาสนาดี อย่างไร	๔.๐๗	๑.๐๒๖	มาก
๙	สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๙๓	๑.๐๔๒	มาก
๑๐	จัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมด้วยรูปแบบและ วิธีการที่หลากหลาย	๓.๘๗	๑.๑๑๐	มาก
ภาพรวม		๔.๐๒	.๗๒๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อยด้านวิธีการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมี
ค่าเฉลี่ย ๔.๐๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าจะอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาท
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย
ด้านสื่อในการเผยแผ่ (N = ๓๔๙)

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย ด้านสื่อในการเผยแผ่		μ	σ	ระดับ บทบาท
๑	โดยวิธีการเทศนา ปาฐกถา	๔.๑๖	.๘๘๗	มาก
๒	การอภิปราย	๓.๔๗	๑.๑๔๘	ปานกลาง
๓	การได้วาทีเชิงพุทธ	๓.๒๖	๑.๒๑๐	ปานกลาง
๔	การพิมพ์หนังสือธรรม	๓.๖๘	๑.๑๒๒	มาก
๕	แจกคู่มือการปฏิบัติธรรม	๓.๗๗	๑.๐๙๔	มาก
๖	โดยทางวิทยุ	๓.๓๒	๑.๓๖๗	ปานกลาง
๗	โดยทางโทรทัศน์	๓.๑๘	๑.๔๐๐	ปานกลาง
๘	แจกซีดี CD DVD VDO	๓.๒๓	๑.๓๘๘	ปานกลาง
๙	หอกระจายข่าว	๓.๕๐	๑.๒๙๐	มาก
๑๐	คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต	๓.๒๐	๑.๔๕๖	ปานกลาง
ภาพรวม		๓.๔๘	.๙๕๖	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อในการเผยแผ่โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ข้อการอภิปราย,การได้วาทีเชิงพุทธ,โดยทางวิทยุ,โดยทางโทรทัศน์, แจกซีดี CD DVD VDO, หอกระจายข่าวและคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย

ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่

(N = ๓๔๙)

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่		μ	σ	ระดับ บทบาท
๑.	ขาดแคลนบุคลากร	๓.๙๕	๑.๐๐๐	มาก
๒.	ขาดแคลนเรื่องงบประมาณ	๓.๙๗	๑.๐๘๖	มาก
๓.	ขาดความเข้าใจในการมองเห็นปัญหา	๓.๗๐	๑.๑๒๘	มาก
๔.	ขาดความเข้าใจในหลักธรรม	๓.๕๘	๑.๑๗๓	มาก
๕.	ขาดการสนับสนุนจากเจ้าคณะ	๓.๖๙	๑.๑๙๒	มาก
๖.	ขาดโอกาสคือบุคคลและสถานที่ไม่เปิดโอกาสให้	๓.๕๙	๑.๑๔๕	มาก
๗.	ขาดแคลนอุปกรณ์การเผยแผ่	๓.๗๖	๑.๑๕๒	มาก
๘.	ขาดศรัทธา(สักแต่ว่าทำ)ในการเผยแผ่	๓.๔๖	๑.๒๒๓	ปานกลาง
๙.	อยู่ในสังคมของศาสนาอื่น	๓.๐๑	๑.๓๘๕	ปานกลาง
๑๐	ขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ	๓.๔๙	๑.๓๖๔	ปานกลาง
ภาพรวม		๓.๖๒	.๙๑๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่าความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ข้อขาดศรัทธา(สักแต่ว่าทำ)ในการเผยแผ่,อยู่ในสังคมของศาสนาอื่น,ขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมาก

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งคณะสงฆ์ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมและวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ตามสมมติฐานที่ ๑ – ๖ ดังนี้

๔.๓.๑ สมมติฐานที่ ๑ พระภิกษุที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกตามตำแหน่ง

(N = ๓๔๙)

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย	พระสังฆาธิการ		พระลูกวัด		t	Sig.
	μ	σ	μ	σ		
๑. การจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๓.๗๒	.๘๘๘	๓.๕๖	.๙๘๙	.๙๓๗	.๓๔๙
๒. กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	๓.๕๙	.๗๗๐	๓.๔๗	๑.๐๐๕	.๖๒๘	.๕๓๑
๓. วิธีการเผยแผ่	๓.๙๑	.๖๔๔	๔.๐๓	.๗๓๖	-.๙๓๘	.๓๔๙
๔. สื่อในการเผยแผ่	๓.๖๐	.๘๕๙	๓.๔๗	.๙๖๗	.๗๙๘	.๔๒๕
๕. ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่	๓.๔๑	.๙๐๓	๓.๖๔	.๙๑๖	-๑.๔๑๕	.๑๕๘
รวม	๓.๖๕	.๕๕๕	๓.๖๓	.๖๙๘	.๐๙๔	.๙๒๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๔.๓.๒ สมมติฐานที่ ๒ พระภิกษุที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่

บทบาทการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์อำเภอวังน้อย	๒๐-๓๐ปี		๓๑-๔๐ปี		๔๑-๕๐ปี		๕๑-๖๐ปี		๖๐ปีขึ้นไป		F	Sig.
	μ	σ	μ	σ	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
๑. การจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๓.๕๗	.๘๗	๓.๔๙	.๙๙	๓.๔๙	๑.๐๖	๓.๗๘	๑.๐๐	๓.๕๔	๑.๑๔	.๗๓๖	.๕๖๘
๒. กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	๓.๕๕	.๙๐	๓.๔๒	๑.๐๑	๓.๓๖	๑.๐๓	๓.๕๖	.๙๖	๓.๔๕	๑.๑๐	.๕๐๕	.๗๓๒
๓. วิธีการเผยแผ่	๔.๐๕	.๗๓	๓.๙๓	.๖๐	๓.๙๘	.๗๒	๓.๙๒	.๗๔	๔.๑๗	.๘๐๓	๑.๐๗๒	.๓๗๐
๔. สื่อในการเผยแผ่	๓.๕๒	.๘๒	๓.๓๐	.๘๘	๓.๔๑	๑.๐๖	๓.๖๑	๑.๐๘	๓.๕๐	๑.๑๒	.๘๓๖	.๕๐๓
๕. ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่	๓.๔๕	.๘๑	๓.๖๔	.๙๑	๓.๗๓	.๙๓	๓.๗๒	.๙๖	๓.๘๘	๑.๐๕	๒.๖๙๒*	.๐๓๑
รวม	๓.๖๓	.๖๑	๓.๕๖	.๖๕	๓.๕๙	.๖๙	๓.๗๒	.๗๔	๓.๗๑	.๘๒	.๕๔๕	.๗๐๓

พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกตามอายุ

(N = ๓๔๙)

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า คณะสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกันมีบทบาทแตกต่างกันในด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านอื่นๆ คณะสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านอายุของคณะสงฆ์ต่อความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นของ
พระสงฆ์ตอบทบทวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกตามอายุ
ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่

อายุ	μ	๒๐ – ๓๐ ปี	๓๑ – ๔๐ ปี	๔๑ – ๕๐ ปี	๕๑ – ๖๐ ปี	๖๐ ปีขึ้นไป
		๓.๔๕	๓.๖๔	๓.๗๓	๓.๗๒	๓.๘๘
๒๐ – ๓๐ ปี	๓.๔๕		- .๑๙	- .๒๘	- .๒๗	- .๔๓*
๓๑ – ๔๐ ปี	๓.๖๔			- .๐๙	- .๐๘	- .๒๔
๒๐ – ๓๐ ปี	๓.๔๕				.๒๗	- .๔๓*
๓๑ – ๔๐ ปี	๓.๖๔					- .๒๔
๔๑ – ๕๐ ปี	๓.๗๓					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า คณะสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปีมีความคิดเห็นต่อทบทวนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่น้อยกว่าคณะสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๓.๓ สมมติฐานที่ ๓ พระภิกษุที่มีพรรษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ตอบทบทวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ตอบทบทวนการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ จำแนกตามพรรษา

(N = ๓๔๙)

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ ตอบทบทวนการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์อำเภอวังน้อย	ต่ำกว่า ๕ พรรษา		๕ – ๑๐ พรรษา		๑๑ – ๑๕ พรรษา		๑๖ – ๒๐ พรรษา		๒๐ พรรษา ขึ้นไป		F	Sig.
	μ	σ	μ	σ	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
๑. การจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๓.๕๓	.๙๕	๓.๗๑	.๙๒	๓.๕๔	.๙๓	๓.๑๒	๑.๓๙	๓.๘๙	.๙๔	๒.๑๙๘	.๐๖๙
๒. กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	๓.๕๑	.๙๕	๓.๕๐	๑.๐๑	๓.๖๒	.๙๖	๒.๗๕	๑.๒๙	๓.๕๒	.๘๕	๒.๖๙๕*	.๐๓๑
๓. วิธีการเผยแผ่	๔.๐๐	.๗๖	๔.๐๓	.๗๐	๓.๙๖	.๖๐	๔.๐๒	.๘๔	๔.๒๒	.๖๓	.๗๕๖	.๕๕๕
๔. สื่อในการเผยแผ่	๓.๔๔	.๙๑	๓.๔๕	.๙๗	๓.๖๔	.๙๑	๓.๐๓	๑.๑๖	๓.๗๓	๑.๐๔	๑.๙๔๘	.๑๐๒
๕. ปัญหาและอุปสรรคใน วิธีดำเนินการเผยแผ่	๓.๕๕	.๘๗	๓.๕๓	.๙๓	๓.๗๙	.๙๕	๓.๘๑	๑.๒๗	๓.๘๒	.๘๕๕	๑.๓๔๖	.๒๕๓
รวม	๓.๖๑	.๖๖	๓.๖๕	.๖๘	๓.๗๑	.๖๕	๓.๓๔	.๘๘	๓.๘๔	.๖๙	๑.๗๓๕	.๑๔๒

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า คณะสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีบทบาทแตกต่างกันในด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ คณะสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของพรรษา ต่อความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับความคิดเห็นของ

พระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่

พรรษา	μ	ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๕ – ๑๐ พรรษา	๑๑ – ๑๕ พรรษา	๑๖ – ๒๐ พรรษา	๖๐ พรรษา ขึ้นไป
		๓.๕๑	๓.๕๐	๓.๖๒	๒.๗๕	๓.๕๒
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓.๕๑		.๐๑	- .๑๑	.๗๖*	- .๐๒
๕ – ๑๐ พรรษา	๓.๕๐			- .๑๒	.๗๕*	- .๐๒
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๓.๖๒				.๘๗*	.๐๙
๑๖ – ๒๐ พรรษา	๒.๗๕					- .๗๘*
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓.๕๒					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า คณะสงฆ์ที่มีพรรษากว่า ๕ พรรษา ๕ – ๑๐ พรรษา และ ๑๑ – ๑๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกลุ่มบุคคลและเป้าหมายในการเผยแผ่ มากกว่าคณะสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๖ – ๒๐ พรรษา ส่วนคณะสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๖ – ๒๐ พรรษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกลุ่มบุคคลและเป้าหมายในการเผยแผ่น้อยกว่าคณะสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๑ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๔.๓.๔ สมมติฐานที่ ๔ พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ (N = ๓๔๙)

บทบาทการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย	ต่ำกว่า ปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่า ปริญญาตรี		F	Sig.
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
๑. การจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๓.๕๕	.๙๙	๓.๖๘	.๙๘	๓.๘๐	.๙๖	.๖๔๕	.๕๒๕
๒. กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	๓.๔๖	.๙๘	๓.๗๐	.๙๖	๓.๕๕	๑.๑๐	.๙๔๕	.๔๓๐
๓. วิธีการเผยแผ่	๔.๐๑	.๗๓	๔.๑๓	.๖๒	๔.๐๔	.๗๑	.๔๐๓	.๖๖
๔. สื่อในการเผยแผ่	๓.๔๔	.๙๕	๓.๗๐	.๙๔	๓.๗๗	๑.๑๑	๑.๗๓	.๑๗๘
๕. ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่	๓.๖๓	.๙๒	๓.๔๔	.๙๘	๓.๗๕	.๙๘	.๖๙๑	.๕๐๒
รวม	๓.๖๒	.๖๘	๓.๗๓	.๖๓	๓.๗๘	.๙๑	.๗๓๓	.๔๘๑

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๔.๓.๕ สมมติฐานที่ ๕ พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษานักธรรม (N = ๓๔๙)

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย	นักธรรมตรี		นักธรรมโท		นักธรรมเอก		ไม่มีวุฒินักธรรม		F	Sig.
	μ	σ	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
๑. การจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๓.๕๕	.๙๙	๓.๗๕	๑.๑๐	๓.๖๑	๑.๐๗	๓.๕๔	.๙๕	.๕๒๐	.๖๖๙
๒. กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	๓.๕๕	.๙๒	๓.๔๙	๑.๑๓	๓.๔๓	๑.๐๘	๓.๔๖	.๙๖	.๑๙๐	.๙๐๓
๓. วิธีการเผยแผ่	๓.๙๘	.๖๗	๔.๑๖	.๖๖	๔.๐๘	.๗๙	๔.๐๐	.๗๕	.๗๔๖	.๕๒๕
๔. สื่อในการเผยแผ่	๓.๖๐	.๙๘	๓.๔๕	๑.๐๙	๓.๗๐	๑.๐๒	๓.๓๙	.๘๙	๑.๕๘๘	.๑๙๒
๕. ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่	๓.๗๓	.๘๖	๓.๗๕	.๙๓๗	๓.๗๙	๑.๐๗	๓.๕๑	.๘๙	๑.๙๒	.๑๒๕
รวม	๓.๔๐	.๖๓	๓.๔๙	.๗๖	๓.๖๔	.๗๘	๓.๖๖	.๖๗	.๙๒๓	.๔๓๐

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๔.๓.๖ สมมติฐานที่ ๖ พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษาบาลี (N = ๓๔๙)

บทบาทการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอ วังน้อย	ประโยค ๑-๒		เปรียญธรรม ๓-๖ ประโยค		เปรียญธรรม ๗-๙ ประโยค		ไม่มีวุฒิ เปรียญธรรม		F	Sig.
	μ	σ	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
๑. การจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	๓.๔๑	.๙๓	๓.๕๗	๑.๐๓	๓.๘๘	.๗๓	๓.๕๘	.๙๘	.๓๕๐	.๗๘๙
๒. กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	.๑๕	๑.๐๐	๓.๒๔	๑.๐๙	๓.๒๒	.๙๘	๓.๕๓	.๙๗๓	๑.๔๖๒	.๒๒๕
๓. วิธีการเผยแผ่	๓.๘๔	.๖๗	๓.๘๗	.๗๑	๔.๑๘	.๗๘	๔.๐๔	.๗๓	.๘๓๓	.๔๗๗
๔. สื่อในการเผยแผ่	๓.๒๑	.๙๖	๓.๓๒	๑.๐๕	๓.๖๕	.๗๘	๓.๕๐	.๙๕	.๘๐๕	.๔๙๒
๕. ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่	๓.๓๖	.๙๑	๓.๔๗	.๙๗	๓.๒๘	๑.๐๐	๓.๖๕	.๙๑	๑.๐๔	.๓๗๕
รวม	๓.๔๐	.๖๓	๓.๔๙	.๗๖	๓.๖๔	.๗๘	๓.๖๖	.๖๗	๑.๑๕๐	.๓๒๙

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษบาลีแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๔.๔ แนวทางการพัฒนาระดับความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้คณะสงฆ์ยังต้องเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น การขาดศรัทธาในการเผยแผ่, การอยู่ในสังคมของศาสนาอื่น และการขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมาก ปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอนการเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรมและสติปัญญาและสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้สิ่งที่ต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรองและกล่อมเกล่า ระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกล่าสำหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้ ซึ่งคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะต้องมีส่วนร่วมในการพยายามแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่อย่างเต็มที่ เพื่อลดปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ให้น้อยลง ดังนั้น คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงแนวทางในการพัฒนาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการจัดการบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่

ข้อเสนอแนะ
๑) ควรมีการเปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่อง หลักการ วิธีการ การใช้เครื่องมือ การเผยแผ่ แก่พระภิกษุ(สามเณร)เพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดำเนินการเผยแผ่ ๒) ควรกระจายบุคลากรไปให้ทั่วถึงไม่ใช่ว่ารวม(กระจุก)อยู่เพียงแห่งเดียวหรืออยู่กับบุคคลคนเดียว ๓) ควรจัดการอบรมให้ต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสืบต่อรุ่นต่อรุ่น

- ๔) บุคลากรต้องเป็นพระทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นพระสังฆาธิการ(ทุกระดับ) หรือพระนวกะพร้อมทั้งสามเณร
- ๕) ผู้ที่จะไปเผยแผ่นั้นต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านความประพฤติ ความรู้ และการแสดงออก
- ๖) พระผู้จะไปดำเนินการเผยแผ่นั้นต้องมีความรู้ในหลักธรรมของศาสนาอย่างดีทั้งในเรื่องพระปริยัติและการปฏิบัติในแนวทางของศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยไม่หลงไปตามกระแสสังคม

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงแนวทางในการพัฒนาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่

ข้อเสนอแนะ
๑) เด็กนักเรียนในโรงเรียน โดยใช้วิธีเข้าไปสอนในชั่วโมงของสังคมศึกษา วิชาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและเข้าค่ายคุณธรรม เป็นต้น ๒) กลุ่มผู้นำชุมชน เช่น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น โดยการจัดทำกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมหรือจัดปฏิบัติธรรมในวันสำคัญต่างๆเช่นวันพ่อ ๕ ธันวาคมหาราช, ๑๒ สิงหาคม วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น ๓) ชาวบ้านทั่วไป เผยแผ่ในช่วงของการบำเพ็ญกุศลศพ ทำบุญบ้าน หรือมาทำบุญที่วัด ๔) พนักงานโรงงาน ในนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น นิคมอุตสาหกรรมไฮเทค นิคมอุตสาหกรรมโรจนะ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน เป็นต้น ๕) คณะครูในโรงเรียนทั้งประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยวัดจัดกิจกรรมการเจริญจิตตภาวนาหรืออบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมในฐานะผู้นำจิตวิญญาณของเยาวชนในสถาบัน

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงแนวทางในการพัฒนาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิธีดำเนินการเผยแผ่

ข้อเสนอแนะ
๑) ควรมีความพร้อมในทุกๆ ด้าน เช่น บุคลากร อุปกรณ์ พาหนะ งบประมาณ เป็นต้น ๒) มีกลยุทธ์ มีการวางแผน มีเป้าหมาย ติดตามผลงานและการปรับปรุงแก้ไข อยู่เสมอ ๓) เปิดการอบรมทั้งภายในวัดและตามสถาบันทั่วไป ๔) ใช้สถานศึกษาเป็นเป้าหมาย(ควรเข้าไปในสถานศึกษาให้มากกว่านี้) ๕) ปรับวิธีการให้เข้ากับยุคสมัย เช่น การใช้ภาษาให้ฟังง่ายไม่ติดธรรมในหนังสือ ศาสนาจนผู้ฟังไม่เข้าใจ หรือใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเผยแผ่ให้มากขึ้น ๖) จัดให้มีการศึกษาธรรมทุกวันธรรมสวนะ(วันพระ) เช่น ในช่วงของการทำบุญ ตักบาตรเวลาเช้า โดยการบรรยายใช้เวลาพอสมควร

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อในการเผยแผ่

ข้อเสนอแนะ
๑) สร้างสื่อให้มาก เช่น PowerPoint (สื่อที่ใช้กับคอมพิวเตอร์), ภาพการ์ตูน, ภาพยนตร์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ๒) แจกซีดีธรรม, พระไตรปิฎก, หรือวิธีการปฏิบัติตัวของชาวพุทธ ให้ทั่วถึงในทุกหน่วยงานและองค์กรทั่วไป ๓) สร้างหนังสือธรรมะเล่มเล็ก ๆ และอ่านเข้าใจง่าย พร้อมทั้งมีภาพประกอบเพื่อความเข้าใจได้ง่าย (บอกที่มาของหลักธรรมนั้นไว้ด้วย) ๔) สร้างห้องสมุด จัดหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม การปฏิบัติ การดำเนินชีวิต (วิถีพุทธ) ๕) สร้างหอกระจายข่าวตามจุดรวมชุมชน เช่น เสียงตามสายในเขตตำบล หมู่บ้าน ๖) สร้างสถานีวิทยุ อารามนาพระภิกษุธรรมกถึกที่มีความรู้ความสามารถจากสถานที่ต่างๆมาบรรยาย หรือนำสาระจากพระพุทธพจน์ (ในพระไตรปิฎก) มานำเสนอ ๗) สร้างสถานีโทรทัศน์ของคณะสงฆ์เพื่อเผยแผ่หลักธรรมโดยการจัดรายการให้ มีรูปแบบหลากหลาย เช่นตอบปัญหาธรรม ,พระไตรปิฎกวันละพระสูตรหรือวันละนิภาษ เป็นต้น

ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงแนวทางในการพัฒนาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่

ข้อเสนอแนะ
๑) ไม่มีสถานที่ให้เผยแผ่ เช่น หน่วยงานของรัฐ โรงเรียน โรงงาน เป็นต้น ๒) ขาดงบประมาณการสนับสนุนจากส่วนต่างๆ ของการปกครอง เช่น เจ้าคณะพระสังฆาธิการ องค์การบริหารส่วนต่างๆ เป็นต้น ๓) ขาดการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ ไม่เปิดโอกาสให้ดำเนินการจัดกิจกรรม ไม่ส่งบุคลากรเข้ารับการอบรม ไม่เห็นความสำคัญของการเผยแผ่ ๔) ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานของรัฐ ๕) ขาดพระที่มีความรู้ความสามารถ เพราะไม่มีการคัดสรร ส่งเสริม พัฒนา อบรม สนับสนุน ๖) ขาดพระที่มีประสบการณ์ เนื่องจากไม่มีดำเนินการในการเผยแผ่และไม่ได้รับทราบวิธีการดำเนินการจัดการอย่างมีระบบ ๗) การขาดดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ๘) ขาดการติดตามและประเมินผลงานแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ๙) หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ไม่ชัดเจน, ประยุกต์หลักธรรม (สัทธรรมปฏิรูป) และใช้ความคิดความเห็นส่วนตัวเสียส่วนใหญ่ ๑๐) จัดตั้งหน่วยงานการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ระดับวัด ตำบล อำเภอ ๑๑) ขาดประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้าไปดำเนินการ ๑๒) ขาดความเข้าใจในการดำเนินการ ประสานงาน การบริหารและการพัฒนา ๑๓) มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ๑๔) กระแสวัฒนธรรมจากต่างชาติไหลเข้ามาจากทุกทิศทาง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย เพื่อศึกษาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของ คณะสงฆ์ เพื่อเปรียบเทียบความเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคณะสงฆ์ภายในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีจำนวน ๓๔๙ รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๙๖๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ สถิติทดสอบค่าที (t-test) สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างน้อยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ผลการวิจัยสรุป อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพ คือพระลูกวัดมากที่สุด จำนวน ๓๑๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๓ มีอายุ ๒๐-๓๐ มากที่สุด จำนวน ๑๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๒ มีจำนวนพรรษา ต่ำกว่า ๕ พรรษา มากที่สุด จำนวน ๑๗๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑ มีวุฒิการศึกษาสายสามัญ ต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน ๓๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๘ ไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมมากที่สุด จำนวน ๑๗๑ รูป คิดเป็น ร้อยละ ๔๙.๐ และไม่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมมากที่สุด จำนวน ๒๖๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๙

๕.๑.๒ ระดับบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดย(ค่าเฉลี่ย ๓.๖๓) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการจัดบุคลากร เพื่อดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นหัวเรื่องมีการคัดสรรพระนักเผยแผ่จากทุกตำบลคณะสงฆ์และจัดตั้งกองทุนในด้านการเผยแผ่ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

๒) ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ข้อกลุ่มข้าราชการ กลุ่มพนักงานบริษัท นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย กลุ่มนักการเมือง ปัจจุบันได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ กลุ่มข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่ ปัจจุบันนี้ ได้แก่ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจในระดับสูง และกลุ่มนักธุรกิจใหญ่ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมาก

๓) ด้านวิธีการเผยแผ่ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านวิธีการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔) ด้านสื่อในการเผยแผ่ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อในการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ข้อการอภิปราย, การโต้ว่าที่เชิงพุทธ, โดยทางวิทยุ, โดยทางโทรทัศน์, แจกซีดี CD DVD VDO, หอกระจายข่าวและคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมาก

๕) ด้านปัญหาและอุปสรรค ในวิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ข้อขาดศรัทธา (สักแต่ว่าทำ)

ในการเผยแพร่, อยู่ในสังคมของศาสนาอื่น, ขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมาก

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบระดับบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๑) สถานภาพ คณะสงฆ์ที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีตำแหน่งแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๒) อายุ คณะสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกันมีบทบาทแตกต่างกันในด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ คณะสงฆ์มีบทบาทในการเผยแพร่ไม่แตกต่างกัน โดยที่

๑) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ คณะสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีบทบาทในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่มากกว่าคณะสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓) พรรษา คณะสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีบทบาทแตกต่างกันในด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแพร่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ คณะสงฆ์มีบทบาทในการเผยแพร่ไม่แตกต่างกัน โดยที่

๑) ด้านกลุ่มบุคคลและเป้าหมายในการเผยแพร่ คณะสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๖ – ๒๐ พรรษา มีบทบาทในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านกลุ่มบุคคลและเป้าหมายในการเผยแพร่ น้อยกว่าคณะสงฆ์ที่มีพรรษาต่ำกว่า ๕ พรรษา ๕ – ๑๐ พรรษาและ ๑๑ – ๑๕ พรรษา ส่วนคณะสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๑ ปีขึ้นไป มีบทบาทในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านกลุ่มบุคคลและเป้าหมายในการเผยแพร่มากกว่า คณะสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๖ – ๒๐ พรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔) วุฒิการศึกษาสายสามัญ คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๕) วุฒิการศึกษานักธรรม คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกัน มีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๕) วุฒิการศึกษาบาลี คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาบาลีแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาบาลีแตกต่างกันมีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๕.๑.๔ แนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุปแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแนวทางในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ ควรมีการเปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่อง หลักการ วิธีการ การใช้เครื่องมือ การเผยแผ่ แก่พระภิกษุ(สามเณร)เพื่อให้มีคุณภาพเพียงพอในการที่จะไปดำเนินการเผยแผ่ ควรกระจายบุคลากรไปให้ทั่วถึงไม่ใช่ว่ารวม (กระจุก) อยู่เพียงแห่งเดียวหรืออยู่กับบุคคลคนเดียว ควรจัดการอบรมให้ต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสืบต่อรุ่นต่อรุ่น โดยบุคลากรต้องเป็นพระทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นพระสังฆาธิการ (ทุกระดับ) หรือพระนวกะพร้อมทั้งสามเณร ส่วนผู้ที่จะไปเผยแผ่นั้นต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านความประพฤติ ความรู้และการแสดงออกและพระผู้จะไปดำเนินการเผยแผ่นั้นต้องมีความรู้ในหลักธรรมของศาสนาอย่างดีทั้งในเรื่องพระปริยัติและการปฏิบัติในแนวทางของศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยไม่หลงไปตามกระแสสังคม

๒) ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ คณะสงฆ์ควรเพิ่มการเผยแผ่ให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน โดยใช้วิธีเข้าไปสอนในชั่วโมงของสังคมศึกษา วิชาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและเข้าค่ายคุณธรรม เป็นต้น รวมถึงกลุ่มผู้นำชุมชน เช่น สมาชิกองค์กรการ

บริหารส่วนตำบล เป็นต้น โดยการจัดทำกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมหรือจัดปฏิบัติธรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ ๕ ธันวาคมหาราช, ๑๒ สิงหาคม วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น ชาวบ้านทั่วไปเผยแพร่ในช่วงของการบำเพ็ญกุศลศพ ทำบุญบ้าน หรือมาทำบุญที่วัด พนักงานโรงงาน ในนิคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น นิคมอุตสาหกรรมไฮเทค นิคมอุตสาหกรรมโรจนะ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน เป็นต้น คณะครูในโรงเรียนทั้งประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยวัดจัดกิจกรรมการเจริญภาวนาหรืออบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมในฐานะผู้นำจิตวิญญาณของเยาวชนในสถาบัน

๓) ด้านวิธีดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรมีความพร้อมในทุกๆ ด้าน เช่น บุคลากร อุปกรณ์ พาหนะ งบประมาณ มีกลยุทธ์ มีการวางแผน มีเป้าหมาย และติดตามผลงาน และการปรับปรุงแก้ไข เปิดการอบรมทั้งภายในวัดและตามสถาบันทั่วไป ใช้สถานศึกษาเป็นเป้าหมายและปรับวิธีการให้เข้ากับยุคสมัย เช่น การใช้ภาษาให้ฟังง่ายไม่ติดธรรมในหนังสือศาสนาจนผู้ฟังไม่เข้าใจ หรือใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเผยแพร่ เป็นต้น รวมถึงจัดให้มีการศึกษาธรรมทุกวันธรรมสวนะ (วันพระ) เช่น ในช่วงของการทำบุญ ตักบาตร เวลาเช้า โดยการบรรยายใช้เวลาพอสมควร เป็นต้น

๔) ด้านสื่อในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรสร้างสื่อให้มากขึ้น เช่น PowerPoint (สื่อที่ใช้กับคอมพิวเตอร์), ภาพการ์ตูน, ภาพยนตร์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า แจกซีดีธรรมะ, พระไตรปิฎก, หรือวิธีการปฏิบัติตัวของชาวพุทธ ให้ทั่วถึงในทุกหน่วยงานและองค์กรทั่วไป จัดสร้างหนังสือธรรมะเล่มเล็กๆ และอ่านเข้าใจง่าย พร้อมทั้งมีภาพประกอบเพื่อความเข้าใจได้ง่าย(บอกที่มาของหลักธรรมนั้นไว้ด้วย) สร้างห้องสมุด จัดหาหนังสือเกี่ยวกับหลักธรรม การปฏิบัติ การดำเนินชีวิต (วิถีพุทธ) สร้างหอกระจายข่าวตามจุดรวมชุมชน เช่น เสียงตามสายในเขตตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น สร้างสถานีวิทยุ อารามพระภิกษุธรรมกถึกที่มีความรู้ความสามารถจากสถานที่ต่างๆ มาบรรยาย หรือนำสาระจากพระพุทธพจน์ (ในพระไตรปิฎก) มานำเสนอและในอนาคตควรสร้างสถานีโทรทัศน์ของคณะสงฆ์เพื่อเผยแพร่หลักธรรมโดยการจัดรายการให้มีรูปแบบหลากหลาย เช่น ตอบปัญหาธรรม ,พระไตรปิฎกวันละพระสูตรหรือวันละนิยาย เป็นต้น

๕) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ คือ ไม่มีสถานที่ให้เผยแพร่ เช่น หน่วยงานของรัฐ โรงเรียน โรงงาน เป็นต้น ขาดงบประมาณการสนับสนุนจากส่วนต่างๆของการปกครอง เช่น เจ้าคณะพระสังฆาธิการ องค์การบริหารส่วนต่าง ๆ เป็นต้น ขาดการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ ไม่เปิดโอกาสให้ดำเนินการจัดกิจกรรม ไม่ส่งบุคลากรเข้ารับการอบรม ไม่เห็นความสำคัญของการเผยแพร่ว่ามีประโยชน์ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานของรัฐ ขาดพระที่มีความรู้ความสามารถเพราะไม่มีการคัดสรร ส่งเสริม พัฒนา อบรม สนับสนุน ขาดพระที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่มีการดำเนินการในการเผยแพร่และไม่ได้รับทราบวิธีดำเนินการอย่างมี

ระบบ ขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ขาดการติดตามและประเมินผลงานแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข หลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ไม่ชัดเจน, ประยุกต์หลักธรรม (สัทธรรมปฏิรูป) และใช้ความคิดความเห็นส่วนตัวเสียส่วนใหญ่ มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและโดนกระแสวัฒนธรรมจากต่างชาติไหลเข้ามาจากทุกทิศทาง จึงควรจัดตั้งหน่วยงานการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ระดับวัด ตำบล อำเภอ จังหวัด เพื่อดำเนินการเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๑. จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจาก การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อยมีบทบาทเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเผยแผ่ในด้านการแสดงธรรม และการปาฐกถาธรรม คณะสงฆ์อำเภอวังน้อยนั้นสามารถกระทำได้ทั้งภายในวัดและภายนอกวัด การเผยแผ่ภายในวัด เช่น มีการแสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ มีการบรรยายธรรมหรือพระธรรมเทศนาในวันอาทิตย์ ตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น ส่วนการเผยแผ่ภายนอกวัด เช่น การสนทนาธรรมตามบ้านเรือนประชาชนในโอกาสอันสมควร การบรรยายธรรมหรือการแสดงพระธรรมเทศนาตามที่มีผู้นิมนต์การแสดงธรรมหรือการปาฐกถาธรรมของพระภิกษุ หมายถึง การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับที่ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฏมหาราชเจ้า ได้กล่าวถึง หน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้ ว่าคณะสงฆ์มีหน้าที่หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติและเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง^๑ ซึ่งคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ ดังนั้น คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงมีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

^๑สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฏมหาราชเจ้า(ช่วง วรปุณฺณโย), “การเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณาธิการ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๑.๑ ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้ความสำคัญกับการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ โดยภิกษุผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนให้กับผู้อื่นรู้แจ้งเห็นจริงตามด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต) กล่าวว่า สิ่งที่เราควรทำความเข้าใจอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ลักษณะงานสอนซึ่งแตกต่างกันตามประเภทวิชา การสอนที่จะได้ผลดี นอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้วจะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย สำหรับวิชาประเภทนี้ ผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมาก และมักทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรก เพราะต้องการคุณสมบัติขององค์ประกอบในการสอนทุกส่วน นับตั้งแต่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สอนไปทีเดียว ยิ่งในงานประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้วก็ยิ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก ฉะนั้น การพิจารณาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงเริ่มตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน^๒ ซึ่งคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ให้ความสำคัญกับการกลั่นกรองคุณสมบัติของผู้ที่จะทำการเผยแผ่เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

๑.๒ ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ในพุทธศาสนิกชนทุกสาขาอาชีพ ทุกเพศทุกวัย โดยการสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีและพยายามชักชวนและชี้แจงให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มั่นใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่ให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) กล่าวว่า การเผยแผ่เป็นงานในหน้าที่ของพระสงฆ์ที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาออกอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน

^๒พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม , ๒๕๓๑), หน้า ๖ – ๒๖.

ตามอำเภอ ตำบล หมู่บ้านต่างๆ ในหลายรูปแบบ เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจ ให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล^๓ ซึ่งการเผยแผ่เป็นสิ่งที่คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะมุ่งมั่นพัฒนาการเผยแผ่ให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนทุกครัวเรือนให้มากที่สุด ดังนั้น คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงมีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๑.๓ ด้านวิธีการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านวิธีการเผยแผ่โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรับและเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับ หมายถึง การเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ บุญศรี พานะจิตต์ ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พุทธธรรมว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีวิธีการที่หลากหลาย เช่น งานพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาริตและนำจัดกิจกรรม หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน งานบรรพชาสามเณรอุดร่อน การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ การเผยแผ่ทางสื่อมวลชนและการเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจการกีฬา เป็นต้น^๔ ซึ่งคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้พยายามใช้ทุกวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ ดังนั้น คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านวิธีการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

^๓ พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), คม ชัด ลึก ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงชัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^๔ บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

๑.๔ ด้านสื่อในการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อในการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้พยายามใช้สื่อในหลายๆ ประเภท เช่น สื่อที่เป็นตัวบุคคล สถานีวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อในช่องทางอื่นๆ แต่ในบางช่องทาง เช่น ทางสถานีโทรทัศน์นั้นยังทำได้ยากเนื่องจากต้องมีค่าใช้จ่ายสูง จึงพยายามใช้สื่อประเภทอื่นๆ ที่มีอยู่หลายหลายประเภทมาใช้ในการเผยแผ่ ซึ่งสอดคล้องกับที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์กล่าวไว้ว่า กิจกรรม เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณี และปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน มีการใช้สื่อต่างๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านการเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไปและได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ และในด้านการเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมถึงตลอดการพิมพ์หนังสือเทศน์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ในหนังสือพิมพ์^๕ ซึ่งคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะพัฒนาช่องทางการใช้สื่อในการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อในการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๑.๕ ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้คณะสงฆ์ยังต้องเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น การขาดศรัทธาในการเผยแผ่, การอยู่ในสังคมของศาสนาอื่นและการขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญ

^๕ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์(ช่วง วรปุญฺญ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

มาก ปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอน การเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรมและสติปัญญาและสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้สิ่งที่ต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรองและกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลารสำหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระ จะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้^๖ ซึ่งคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะต้องมีส่วนร่วมในการพยายามแก้ไขปัญหาละและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่อย่างเต็มที่ เพื่อลดปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ให้น้อยลง ดังนั้น คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่โดยรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๒.๑ คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีสถานภาพต่างกัน มีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ว่าจะมีสถานภาพอยู่ในระดับใด ก็จะต้องหมั่นฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิและปัญญา เพื่อปฏิบัติภารกิจที่สำคัญ คือ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น คณะสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" คือเพื่อนที่แท้ ที่คอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วยความหวังดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชนดล นาคพิพัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

^๖ พระพุทธวรญาณ(กิตติ บัวอ่อน ป.ธ.๘), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘. หน้า ๕๒-๕๓.

และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^๗

๒.๒ คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ว่าจะมีความรู้วุฒิการศึกษาสายสามัญอยู่ในระดับใด ต่างต้องปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่ทั้งสิ้น เพราะเป็นหน้าที่หลักของคณะสงฆ์ที่จะต้องสืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรวุฒิ ทองโอษฐ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน มีการปฏิบัติศาสนกิจด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน^๘

๒.๓ คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ว่าจะศึกษานักธรรมในระดับใดต่างก็ต้องฝึกฝนตนเองในภาคปฏิบัติ เพื่อให้สามารถเผยแผ่หลักพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวิโส (ไกรจันทร์) เรื่อง การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิก จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่ำกว่านักธรรมเอกและนักธรรมเอก มีทัศนะต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังฆวิहारิกที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน ก็ไม่ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ แตกต่างกันแต่อย่างใด^๙

^๗พระชนดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^๘ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้าบทคัดย่อ.

^๙พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวิโส (ไกรจันทร์), “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระอุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆวิहारิก จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

๒.๔ คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีวุฒิการศึกษาบาลีต่างกัน มีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะสืบทอดพระพุทธศาสนาและโน้มน้าวจิตใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ จึงทำหน้าที่ในการเผยแผ่ไปพร้อมๆ กับการศึกษาบาลี ดังนั้น การศึกษาบาลีที่แตกต่างกันจึงทำให้คณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีวุฒิการศึกษาบาลีต่างกัน มีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประสิทธิ์ สระทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรารังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรารังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตาม พรรษาและระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกชุมชนต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วน ระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกบาลี และระดับการศึกษาแผนกสามัญต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๐}

๒.๕ คณะสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากพระสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีอายุมากก็ย่อมจะมีวุฒิภาวะ มีการควบคุมอารมณ์ได้ดี มีหลักการและเหตุผลประกอบในการเผยแผ่หลักธรรม ได้ดีกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษา สงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่นๆอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ

^{๑๐}พระมหาประสิทธิ์ สระทอง, “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรารังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(จิตวิทยาชุมชน), (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๑}

๒.๖ คณะสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีพรรษามาก ก็ย่อมจะมีความรู้ในหลักธรรม มีเทคนิคในการแสดงธรรมที่หลากหลายและมีประสบการณ์ในการเผยแผ่ธรรมะในหลายๆ วิธีการ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อต่างๆ หรือการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ธรรมะได้ดีกว่า คณะสงฆ์ที่มีพรรษาน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน^{๑๒}

^{๑๑}พระมหาสมณเถียร วรธมฺโม (ชัยเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๒}พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

๕.๓ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง บทบาทด้านการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรให้ความสำคัญกับการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่ โดยภิกษุผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนให้กับผู้อื่นรู้แจ้งเห็นจริงตามด้วย

๒. ด้านกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อยควรสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา พยายามชักชวนและเผยแผ่ธรรมะให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น

๓. ด้านวิธีการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มียุทธศาสตร์ทั้งเชิงรับและเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับ เป็นการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก เป็นการใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ซึ่งจะทำให้สามารถทำการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ด้านสื่อในการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรเพิ่มการใช้สื่อในการเผยแผ่ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การอภิปราย, การโต้ว่าที่เชิงพุทธ, โดยทางวิทยุ, โดยทางโทรทัศน์, แจกซีดี CD DVD VDO, หอกระจายข่าวและคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อให้สามารถเผยแผ่ธรรมะเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

๕. ด้านปัญหาและอุปสรรคในวิธีดำเนินการเผยแผ่ คณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรเพิ่มศรัทธาในการเผยแผ่ ปรับขอบเขตของการเผยแผ่ให้อยู่ร่วมในสังคมของศาสนาอื่นได้ และเสริมสร้างการทำงานด้านการเผยแผ่อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้ลดปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนกลุ่มประชากรจากคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไปเป็นคณะสงฆ์ในอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะหันและอำเภอฟักไห้ เป็นต้น เพื่อที่จะได้ทราบบทบาทของคณะสงฆ์ที่อยู่ในอำเภออื่นๆ ว่ามีระดับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แตกต่าง

จากอำเภอวังน้อยหรือไม่ ซึ่งจะทำให้ทราบบทบาทของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในหลายๆ อำเภอ เพื่อที่จะสามารถนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างของบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่ธรรมะให้ครอบคลุมในทุกๆ อำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างจากคณะสงฆ์เป็นประชาชนผู้ที่ได้รับการเผยแผ่ธรรมะจากคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย เพื่อที่จะศึกษาความคิดเห็นของประชาชนว่าในการเผยแผ่ธรรมะของคณะสงฆ์นั้นยังมีส่วนใดในวิธีการเผยแผ่ธรรมะที่อยู่ในระดับที่ดีและควรคงวิธีการนั้นไว้และวิธีการใดที่ต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะเป็นการสร้างแนวทางใหม่และวิธีการใหม่ ๆ ที่ตรงกับความต้องการและความสะดวกในการรับการเผยแผ่ธรรมะของประชาชน ซึ่งจะทำให้สามารถเผยแผ่ธรรมะได้เข้าถึงประชาชนในทุกภาคส่วนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ไปเป็นบทบาทของคณะสงฆ์ในด้านอื่นๆ เช่น บทบาทของคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการและด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจระดับบทบาทของคณะสงฆ์ได้อย่างครอบคลุมในทุกๆ ด้าน เพื่อทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของคณะสงฆ์และเกิดการพัฒนาแนวทางการประสานงานของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

๔. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ไปเป็นประสิทธิภาพของคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจว่าวิธีการเผยแผ่ในปัจจุบันมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพื่อทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแผ่ของคณะสงฆ์และแก้ไขข้อบกพร่องของการเผยแผ่ในด้านที่ยังมีประสิทธิภาพน้อยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ได้อย่างเต็มที่

๕. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไปเป็นศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อที่จะได้ทราบว่าในแต่ละภาคของประเทศไทย คณะสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่ต่างกันหรือไม่ ซึ่งจะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้หรือวิธีการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพมาสู่ภาคอื่น ๆ อันจะเป็นการบูรณาการความรู้ของคณะสงฆ์แต่ละภาคเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กฎหมายเถรสมาคม. ฉบับที่ ๒๔ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ. ๒๕๔๑.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และ

การพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๐.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา. คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการ

พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,

๒๕๔๐.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา. วินัยบัญญัติปกครองธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์.

กรุงเทพมหานคร : เอ.พี. กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา. ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา. กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย

เรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,

๒๕๔๐.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วย

พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

ขบวน พลตรี. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

คณินันท์ และสุพรรณ จันทบุตร. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค , ๒๕๔๕.

งามพิศ สัตย์สงวน. **สังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร. **รส และคณะแปล. พระพุทธเจ้าสอนอะไร**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ทิตยา สุวรรณชฎ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุขมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

ทัศน บุญทอง. **ทฤษฎีการพยาบาล แนวคิดและการนำไปใช้ในวิชาชีพพยาบาล**. วารสารพยาบาล, ๒๕๒๕.

บุญศรี พานะจิตต์. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐

ประสาร ทองภักดี. **พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามสมาคม, ๒๕๑๓.

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. **ศาสนาสากล**. กรุงเทพมหานคร : ส.ธรรมภักดี, ๒๕๒๓.

พัทยา สายหู. **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์, ๒๕๑๖.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖

พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี ปธ. ๖). **เมื่อเราบวช**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้างจงเจริญ, ๒๕๔๓.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ ๙). **คู่มือสอบอารมณ์กรรมฐาน.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม.** ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี). **“การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”.**

ในธรรมปริทัศน์ ๔๖.

พระมหาประยูร ปยุตฺโต. **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย-พุทธศาสนากับสังคมไทย**

ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามสมาคม, ๒๕๑๓.

พระมหาประยูร ปยุตฺโต. **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

สยามสมาคม, ๒๕๑๓.

พระเมธีธรรมมหารณ (ประยูร ธมมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ). **การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

พระศรีศาสนวงศ์(มีชัย วีรปญโย ป.ธ.๙M.P.A.). **อธิบายกฎหมายเถรสมาคม.**

กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑.

พุทธทาสภิกขุ-ธรรมทานมูลนิธิ. **พุทธประวัติจากพระโอษฐ์.** กรุงเทพมหานคร : พระนครการพิมพ์,

๒๕๓๕.

พิน ดอกบัว. รศ. **วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร :

บริษัท บุรพาสาน, ๒๕๕๐.

ยนต์ ชุมจิต. **ความเป็นครู.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.**

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

รุจา ภูไพบูลย์. **การพยาบาลครอบครัว : แนวคิดทฤษฎีและการนำมาใช้.** ขอนแก่น : ขอนแก่น

การพิมพ์ , ๒๕๓๗.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **จิตวิทยาสังคม.** กรุงเทพมหานคร : ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๒๕.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส. **พุทธเจ้าประวัติ ๑-๒-๓.** กรุงเทพมหานคร :

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๒.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทย แนวทางวิจัยและพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา,

๒๕๒๘.

สุจิตรา อ่อนค้อม ร.ศ.ดร. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๕.

สุชา จันทรเฒ และสุรางค์ จันทรเฒ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐.

สุชีพ ปุณฺณภาพ. พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐.

เสฐียร พันธรั้ง. ศาสนาโบราณ. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๒.

โสภา ชูพิกุลชัย. จิตวิทยาสังคมประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ทวี เขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์. “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร. “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปัญญา. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระชนดล นาคพิพัฒน์. การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีวรกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระพุฒระกูล หลินภู. “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสุทธิโมลี (สมพงษ์ ขนดีโก) ในอำเภอเนินมอฬร์้อย จังหวัดมุกดาหาร”. วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม. “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ :

ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาทนต์ชัย บุรณพิสุทธิ์. “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก

กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี. “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวิทยาคม”. วิทยานิพนธ์

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระ

ธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาปัญญา สุขสงค์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี :

พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณ)”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๑.

พระมหาประสิทธิ์ สระทอง. “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอ

ปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวิโส (ไกรจันทร์). “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ตามพระวินัยของพระ

อุปัชฌาย์ ตามทัศนะของสังฆิกะวิหาริก จังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ครุศา

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗.

พระมหาณเฑียร วรรณโม (ชัยเกลี้ยง). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะ

สงฆ์จังหวัดพังงา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนา

ชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เณิม

จิตสีโล)”. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระมหาวุฒิกธมฺ ฐณฺโณ. “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวมุนี”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาศกฺดิ์พิชิต จานสิทฺโธ (ชัยดี). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปดี (วีระ ภาทจารี)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔

พระมหาสนธิ์ สนธิโกโร. “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสัญญา ปญฺญาโก. “การศึกษารูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาสุชญา โรจนธนาโณ. “การศึกษามโนทัศน์ของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสุวิทย์ คงช่วย. “บทบาทของวัดและพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคม เปรียบเทียบก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ”. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๓.

พินิจ เพ็ชรดารา. “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของ ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

วรลี วิริยานันตะ. “การรับรู้บทบาทและบทบาทที่เป็นจริงของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพชุมชน ภาคตะวันออก”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.

สุนทร กุญชร. “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญ ศึกษาจังหวัดชัยภูมิ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

สุรพล สุวัติกุล. “ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนาการศึกษาของ โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Allport, G.W. **The Nature of Prejudice**. Cambridge : Addison-Wesley, 1954.
- Alvin ,Bertrand. **Rural Sociology**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1958.
- Anderson, J.R. **Cognitive Psychology and Its Implications**. 2nd ed, San Francisco : Freeman, 1980.
- Broom, L.,& Scelznick, P. **Sociology**. New York : Harper & Row, 1976.
- Carter , Larry W. **Environmental Impact Assessment**. New York : McGraw-Hill, 1972.
- Cohen & Orbuch. **Introduction to sociology**. Singapore : Mc Graw-Hill, 1990.
- Dahl, R. **Modern Political Analysis**. U.S.A. : Prentice-Hall, 1963.
- Deakin, Nicholas. **The Politics of Welfare**. London : Methuen & co, 1987.
- Good ,Carter.V. **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.
- Hessong, Robert F. and Week. Thomas H. **Introduction to Education**. New York : Macmillan Publishing, 1987.
- Levinson, D. J. Role, **personality and social structure in the orgazaion setting: Selected reading and projects in social psychology**. New York : Random House, 1971.
- Pass, Lowes & Davies., **Collins dictionary odeconomics**, Glasgow : Harper Collins, 1993.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

- ๑) พระครูบวรสิกขการ (บุญเสริม คมกัปปญโญ)
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง
ตำแหน่งหน้าที่การงาน หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
- ๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทรพล ใจเย็น
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์
- ๔) อาจารย์ ดร. พิเชฐ ทั้งโต
ตำแหน่งหน้าที่การงาน หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์
- ๕) อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร..โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๓

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี

ด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร., โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๗

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูบวรสิกขการ

ด้วย พระมหาสุรินทร์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนา พระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้ว นี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

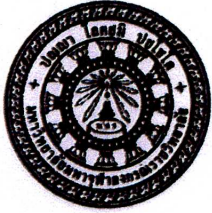
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

ได้ตรวจสอบแล้ว

(พระครูบวรสิกขการ)
๒ มีนาคม ๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร., โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๙๗

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ผศ. ดร.ภัทรพล ใจเย็น

ด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๕๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

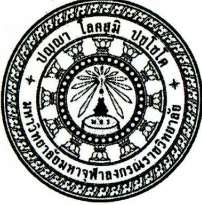
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจแล้ว

(ผศ. ดร. ภัทรพล ใจเย็น)
๒๒ ก.พ. ๕๔

๑๑๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร., โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๗

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ

ด้วย พระมหาสุรนนท์ ฉายา สุนนฺโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

๓๕๐๑๑๐๑๕๐๗๖๓/๕๒
๒๗/๒
(ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)
๒๓ ก.พ. ๕๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๖๔

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔๒-๑๒๓

๑๑๖

๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบบนั้สการ พระเดชพระคุณ พระครูวิสิฐพัฒนพิธาน เจ้าคณะอำเภอวังน้อย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุพันธ์ สุนนัโ รหัสประจำตัวนิติ ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ
สงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัด
ของพระเดชพระคุณ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้
นิตินดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบนั้สการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูวิสิฐพัฒนพิธาน
เจ้าคณะอำเภอวังน้อย
วัดอวังน้อย
อวังน้อย
จ.พระนครศรีอยุธยา

ขอกราบบนั้สการด้วยความเคารพอย่างสูง

สุรพล สุขะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐๒ ๔๓๔๒ ๑๒๓ ต่อ ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๓๙

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๕๒-๑๒๓

๑๑๗

๘ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
การบณัฏการ พระเดชพระคุณ พระพิพัฒนกิจจาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอบางปะหัน
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุชนันท์ สุนนุโท รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๓๖๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ
สงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัด
ของพระเดชพระคุณ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้
นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบณัฏการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เห็นสมควรอนุญาต ๒๕/๖/๕๔
ขอกราบณัฏการด้วยความเคารพอย่างสูง

พระเดชพระคุณ

ดร.สุพล สุธะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐๒-๕๓๕๒-๑๒๓ ต่อ ๒๑๓๐

ภาคผนวก ข.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

OPINION'S SANGKHA TO ROLES ON BUDDHISM PROPAGATION OF SANGKHA
AT WANGNOI DISTRICT PHRANAKONSIAYUTTHAYA PROVINCE

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะเป็นประโยชน์ในเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการเผยแผ่ต่อไป

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานของท่าน แต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่หลักธรรม

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณ,ขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาสุชนันท์ สุนนฺโท (รุจิเวทย์)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

OPINION'S SANGKHA TO ROLES ON BUDDHISM PROPAGATION OF SANGKHA
AT WANGNOI DISTRICT PHRANAKONSIAYUTTHAYA PROVINCE

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริง
เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. สถานภาพ

☐ พระสังฆาธิการ

☐ พระลูกวัด

๒. อายุ

☐ ๒๐ – ๓๐ ปี

☐ ๓๑ – ๔๐ ปี

☐ ๔๑ – ๕๐ ปี

☐ ๕๑ – ๖๐ ปี

☐ ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. จำนวนพรรษา

☐ ต่ำกว่า ๕ พรรษา

☐ ๕-๑๐ พรรษา

☐ ๑๑-๑๕ พรรษา

☐ ๑๖-๒๐ พรรษา

☐ ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๔. วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๕. วุฒิการศึกษาทางนักรธรรม

☐ นักรธรรมชั้นตรี

☐ นักรธรรมชั้นโท

☐ นักรธรรมชั้นเอก

☐ ไม่มีวุฒินักรธรรม

๖. วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

☐ ประโยค ๑-๒

☐ เปรียญธรรม ๓-๖ ประโยค

☐ เปรียญธรรม ๗-๙ ประโยค

☐ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็น

ช่วงที่๑ ด้านการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่

ข้อที่	จัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานสำหรับพระนักเผยแผ่					
๒.	มีการคัดสรรพระนักเผยแผ่จากทุกตำบลในอำเภอวังน้อย					
๓.	จัดให้มีการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่อย่างทั่วถึง					
๔.	จัดตั้งกองทุนในด้านการเผยแผ่					
๕.	ยกย่องเชิดชูเกียรติพระผู้ปฏิบัติหน้าที่พระนักเผยแผ่					
๖.	จัดตั้งกองทุนสนับสนุนให้พระมีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี					
๗.	จัดตั้งกองทุนสนับสนุนให้พระมีการศึกษาสายสามัญระดับเตรียมอุดมจนถึงอุดมศึกษา					

ช่วงที่๒ กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่

ข้อที่	กลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	สาธุชนทั่วไป					
๒.	กลุ่มนักเรียน โรงเรียนต่างๆ					
๓.	กลุ่มข้าราชการ					
๔.	กลุ่มพนักงานบริษัท					
๕.	คณะครูในโรงเรียนต่าง					
๖.	ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิก อบต. อบจ.					
๗.	นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย					
๘.	กลุ่มนักการเมือง ปัจจุบันได้แก่ รัฐมนตรี ส.ส ฯลฯ					
๙.	กลุ่มข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่ ปัจจุบันนี้ ได้แก่ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ในระดับสูง					
๑๐.	กลุ่มนักธุรกิจใหญ่					

ช่วงที่๓ วิธีการเผยแพร่						
ข้อที่	วิธีการเผยแพร่	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	การแสดงธรรมที่วัดในวันธรรมสวนะ(วันพระ)					
๒.	การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา					
๓.	จัดให้มีการปฏิบัติธรรมในวันเฉลิมพระชนมพรรษา					
๔.	จัดบรรพชา-อุปสมบทในโอกาสต่างๆ					
๕.	การจัดบวชศีลจาริณี(บวชชีพรามณ์)					
๖	การจัดบรรยายธรรมในการบำเพ็ญกุศลศพ					
๗.	ไม่ทำร้ายใครหรือฆ่าใคร ไม่ไปบังคับใครเขาด้วยกำลังให้เขาเชื่อ					
๘.	ไม่โจมตีใคร มุ่งให้อธิบายว่าพระพุทธศาสนาดีอย่างไร					
๙.	สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๑๐.	จัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมด้วยรูปแบบ และวิธีการที่หลากหลาย					
ช่วงที่๔ สื่อในการเผยแพร่						
ข้อที่	สื่อในการเผยแพร่	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	โดยวิธีการเทศนา ปาฐกถา					
๒.	การอภิปราย					
๓.	การไต่สวนที่เชิงพุทธ					
๔.	การพิมพ์หนังสือธรรม					
๕.	แจกคู่มือการปฏิบัติธรรม					
๖	โดยทางวิทยุ					
๗.	โดยทางโทรทัศน์					
๘.	แจกซีดี CD DVD VDO					
๙.	หอกระจายข่าว					
๑๐.	คอมพิวเตอร์ COMPUTER และ INTERNET					

ช่วงที่๕ ปัญหาและอุปสรรคในดำเนินการเผยแผ่						
ข้อที่	ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	ขาดแคลนบุคลากร					
๒.	ขาดแคลนเรื่องงบประมาณ					
๓.	ขาดความเข้าใจในการมองเห็นปัญหา					
๔.	ขาดความเข้าใจในหลักธรรม					
๕.	ขาดการสนับสนุนจากเจ้าคณะ					
๖.	ขาดโอกาสคือบุคคลและสถานที่ไม่เปิดโอกาสให้					
๗.	ขาดแคลนอุปกรณ์การเผยแผ่					
๘.	ขาดใจ(สักระยะ)ในการทำในการเผยแผ่					
๙.	อยู่ในสังคมของศาสนาอื่น					
๑๐.	ขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ					

ช่วงที่๓ ข้อเสนอแนะนำความคิดเห็นของพระสงฆ์ตอบทบทวนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.เกี่ยวกับบุคลากรในการดำเนินการเผยแผ่

.....

๒.เกี่ยวกับกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่

.....

๓.เกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่

.....

๔.เกี่ยวกับสื่อในการเผยแผ่

.....

๕.เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่

.....

สรุปผลการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ
เรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

OPINION'S SANGKHA TO ROLES ON BUDDHISM PROPAGATION OF SANGHA AT WANGNOI
DISTRICT PHRANAKONSIAYUTTHAYA PROVINCE

ด้านการจัดการบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแผ่		คะแนนความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC = $\frac{\sum R}{N}$	เกณฑ์	ผลประเมิน	
		ผช. ๑	ผช. ๒	ผช. ๓	ผช. ๔	ผช. ๕			ผ่าน	ไม่ผ่าน
ข้อที่	บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่									
๑.	มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานสำหรับพระนักเผยแผ่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๒.	มีการคัดสรรพระนักเผยแผ่จากทุกตำบลในอำเภอวังน้อย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๓.	จัดให้มีการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่อย่างทั่วถึง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๔.	มีการจัดตั้งกองทุนในด้านการเผยแผ่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๕.	มีการยกย่องเชิดชูเกียรติพระผู้ปฏิบัติหน้าที่พระนักเผยแผ่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๖.	มีการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนให้พระมีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๗.	มีการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนให้พระมีการศึกษาสายสามัญระดับเตรียมอุดมจนถึงอุดมศึกษา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
ด้านการจัดการสั่งสอน แนะนำ อบรมเพื่อการดำเนินการเผยแผ่		คะแนนความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC = $\frac{\sum R}{N}$	เกณฑ์	ผลประเมิน	
		ผช. ๑	ผช. ๒	ผช. ๓	ผช. ๔	ผช. ๕			ผ่าน	ไม่ผ่าน
ข้อที่	บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่									
๑.	มีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน แบบสอนบ่อย ๆ หรือที่เรียกกันว่าพร้าสอน เพื่อให้เกิดความจำได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	

๒.	มีการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน การสนทนากัน เพื่อแสวงหาความรู้ ความถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๓.	มีการสอนศีลธรรมประชาชน แบบ การ ถามและการตอบในเรื่องที่จะสอนนั้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๔.	มีการแสดงธรรมชี้แจงแสดง หลักธรรม หลักสัมมาปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๕.	มีการจัดให้พระภิกษุได้หมุนเวียน ผลัดเปลี่ยนกันแสดงธรรมแสดงธรรมใน วันธรรมสวนะ (วันพระ) ทั่วไป	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๖.	มีการจัดให้มีการแสดงธรรมพิเศษ ในโอกาส อื่นๆนอกไปจากงาน ทำบุญ หรือวันธรรมสวนะ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๗.	มีการนำวิธีการสอนที่หลากหลาย มาใช้ในการสอนศาสนิกชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๘.	มีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ข้อธรรมะ ให้กับศาสนิกชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๙.	มีการแสดงธรรมให้กับศาสนิกชนเนื่องใน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทุกครั้ง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๑๐	มีกิจกรรมในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่		คะแนนความคิดเห็น ผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC = $\frac{\sum R}{N}$	เกณฑ์	ผลประโยชน์	
		ผช. ๑	ผช. ๒	ผช. ๓	ผช. ๔	ผช. ๕			ผ่าน	ไม่ ผ่าน
ข้อที่	ด้านการปฏิบัติตนในการเผยแผ่									
๑	มีการปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส ของศาสนิกชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๒	มีการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของศาสนิกชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๓	มีการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ของศาสนิกชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๔	มีการสงเคราะห์ประชาชนด้านจิตใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๕	มีการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนประชาชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	

๖	มีการทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีแก่ศาสนิกชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๗	มีการให้คำแนะนำในการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๘	มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี	+๑	+๑	+๑	๐	๐	๐.๖	≥ ๐.๕	✓	
๙	มีการแนะนำอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๑๐	มีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
ปัญหาและอุปสรรคด้านการเผยแผ่		คะแนนความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC = $\frac{\sum R}{N}$	เกณฑ์	ผลประเมิน	
		ผช. ๑	ผช. ๒	ผช. ๓	ผช. ๔	ผช. ๕			ผ่าน	ไม่ผ่าน
ข้อที่	บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่									
๑.	ขาดแคลนบุคลากร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๒.	ขาดแคลนเรื่องงบประมาณ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๓.	ขาดความเข้าใจในการมองเห็นปัญหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๔.	ขาดความเข้าใจในหลักธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๕.	ขาดการสนับสนุนจากเจ้าคณะ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๖	ขาดโอกาสคือบุคคลและสถานที่ที่ไม่เปิดโอกาสให้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๗.	ขาดแคลนอุปกรณ์การเผยแผ่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕		
๘.	ไม่มีกำลังใจในการเผยแผ่	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๙.	อยู่ในสังคมของศาสนาอื่น	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	
๑๐.	ขาดการทำงานอย่างเป็นระบบ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑	≥ ๐.๕	✓	

ช่วงที่ ๖ ข้อเสนอแนะนำบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย

๑.เกี่ยวกับบุคลากรในการดำเนินการเผยแผ่

.....

.....

.....

๒.เกี่ยวกับกลุ่มบุคคลเป้าหมายในการเผยแผ่

.....

.....

.....

๓.เกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่

.....

.....

.....

๔.เกี่ยวกับสื่อในการเผยแผ่

.....

.....

.....

๕.เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่

.....

.....

.....

ผช.๑	หมายถึง	ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี
ผช.๒	หมายถึง	ผศ.ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง
ผช.๓	หมายถึง	พระครูบรรลิกขการ
ผช.๔	หมายถึง	ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น
ผช.๕	หมายถึง	ผศ.ดร.พิเชฐ ทังโต

$$IOC = \frac{\sum R}{n}$$

$\sum R$	หมายถึง	ผลรวมของคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทุกคน
n	หมายถึง	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์)
เกิด	: วันอังคารที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕
สถานที่เกิด	: ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
การศึกษา	: ประถมศึกษา – โรงเรียนราษฎร์บำรุง-โรงเรียนบ้านกรด มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย – โรงเรียนวังน้อยวิทยาคม พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย พระนครศรีอยุธยา ๒๕๕๒
อุปสมบท	: วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ วัดดาวดึงษาราม บางยี่ขัน บางพลัด กรุงเทพมหานคร
สังกัด	: วัดสุคันธาราม ตำบลบ่อตาโล่ อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หน้าที่	: ครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนอำเภอมโนรมย์ : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
เข้าศึกษา	: ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒
สำเร็จการศึกษา	: ๒๕ มกราคม ๒๕๕๕
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดสุคันธาราม ตำบลบ่อตาโล่ อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โทรศัพท์	: ๐๘-๑๒๖๙-๖๐๓๔ อีเมล sunant05@hotmail.com